

F O N T E S
HISTORIAE DACO-ROMANORUM

FASCICULUS II

A N O N Y M I G E O G R A P H I
D E S C R I P T I O E U R O P A E O R I E N T A L I S

EDIDIT

G. P O P A - L I S S E A N U

B U C U R E S T I
T I P O G R A F I A « B U C O V I N A », I. E. T O R O U Ţ I U
1 9 3 4

IZVOARELE ISTORIEI ROMÂNILOR

VOLUMUL II

DESCRIEREA EUROPEI ORIENTALE

DE

G E O G R A F U L A N O N I M

TRADUCERE DE

G. P O P A - L I S S E A N U

B U C U R E Ş T I

TIPOGRAFIA «BUCOVINA», I. E. TOROŢIU

1 9 3 4

www.dacoromanica.ro

INTRODUCERE

În anul 1913, un învățat polonez, Dr. Olgierd Górka, cercetând în Biblioteca Națională din Paris izvoarele istorice ale Cruciaterelor, a dat peste un manuscris latinesc — No. 5515 — rămas până atunci necunoscut. Manuscrisul fusese catalogat sub un titlu greșit și astfel istoricii, specialiști în cestiunile sud-est-europene, nu i-au dat nici atenție, nici importanța ce i se cuvenea.

Olgierd Górka, descoperind acest manuscris, care cuprindea un tratat de geografie, l-a publicat, pe cheltuiala Academiei Literare din Cracovia, însoțindu-l, totdeodată, de un studiu amănunțit și foarte documentat, în 49 pagine — textul tratatului este cuprins în 70 pagine — scris și acest studiu, tot în limba latină, întru cât tratatul avea să intereseze, de o potrivă, mai multe țări și popoare.

Autorul acestui tratat, intitulat probabil *Descriptio Europæ Orientalis*, și al cărui manuscris original s'a pierdut, nu se cunoaște. El este un Anonim și după cercetările lui Kórka pare a fi un călugăr dominican sau franciscan, care a trăit mai mult timp ca misionar în Balcani, și anume în Serbia. Simpatiile sale ni-l arată de naționalitate franceză, căci se identifică cu interesele bisericii catolice și ale politicei franceze în Orient de pe acea vreme.

Reprezentând politica franceză în Balcani, anonimul acesta este un admirator și un sfătuitor al fratelui regelui Filip al IV-lea al Franței, al lui Carol de Valois — Carolus Valesius — vestit ostaș și pretendent al tronului imperiului latin de Răsărit. Căci, acest Carol de Valois, în urma căsătoriei sale cu Catharina de Courtenay, nepoata ultimului împărat latin din Constantinopol, Balduin al II-lea, mort în 1301, având sprijinul Papei, la îndemnul lui Anonymus, se pregătea cu tot dinadinsul să ocupe pentru sine Constantinopolul.

În vederea acestui eveniment încheiase și un tratat cu Venețienii și contractase căsătoria fiului său, Carol, cu Zarica, fiica lui Uroș, regele Serbiei. În același timp, Anonimul geograf, ca reprezentant al Bisericii catolice și ca misionar predicator în Serbia, îndemna pe Carol de Valois ca, împreună cu Carol Robert, regele Ungariei, să supuipe pe schismaticii Bulgari, Ruteni, Sârbi și Ruși.

Anonymus își scrie tratatul său de geografie, după cum a dovedit-o Górká, în primăvara anului 1308 și s'a folosit la compunerea lui, în afară de cunoștințele sale personale, mai ales de izvoare franceze. El descrie, rând pe rând, dând indicații, nu numai de geografie, ci și de istorie, următoarele țări: Imperiul Constantinopolitan, Albania, Serbia, Bulgaria, Rutenia, Ungaria, Polonia și Boemia.

Cunoștințele ce ni le procură Anonymus asupra acestor țări, când sunt culese din izvoarele ce el le utilizează sunt, de sigur, importante și ele ne confirmă și stabilesc, de cele mai mult ori, adevăruri și fapte știute deja de aiurea ¹⁾. Cunoștințele însă ce el ni le dă dela sine, personal, din observația proprie sau din observația prietinelor săi, sunt cu mult mai importante, ele fiind, mai totdeauna, originale. Și importanța lor crește cu atât mai mult cu cât, în afară de două pasagii, explicate de altfel de Górká, în întreaga operă a lui Anonymus, nu găsim nici o eroare de fond. Anonimul nostru nu inventează nimic. El spune numai adevărul controlat. Pe spusele sale putem pune tot temeiul, în spusele lui putem avea toată încrederea.

Despre țările noastre, necunoscându-le, nu ne vorbește nimic. Face însă, în două pasagii, oarecari aprecieri asupra Vlașilor din Peninsula Balcanică și asupra originii lor, precum și asupra păstorilor și pășunilor romane din Ungaria, *Romanorum pastores* și *pascua Romanorum* și de asemenea și asupra principatelor romane din Ungaria la venirea Ungurilor.

Dată fiind obiectivitatea acestui anonim, recunoscut ca un scriitor veridic, importanța acestor aprecieri nu va scăpa nimănui din vedere.

1) Anonymus utilizează, în special pentru imperiul Constantinopolitan, operele lui Vincentius Bellovacensis (Vincent de Beauvais), pe cari le-a avut înaintea ochilor. Regretăm că nu avem la îndemână aceste opere spre a ne putea da seama, prin noi înșine, de împrumuturile făcute.

Iată aceste două pasagii:

1. Notandum est hic quod inter Machedoniam, Achayam et Thesalonicam est quidam populus ualde magnus et spaciosus qui uocantur Blazi, qui et olim fuerunt Romanorum pastores, ac in Ungaria, ubi erant pascua Romanorum, propter nimiam terre uiriditatem et fertilitatem olim morabantur. Sed tandem ab Uŋgaris inde expulsi, ad partes illas fugierunt; habundat enim caseis optimis, lacte et carnibus super omnes nationes. Terram enim horum Blachorum que est magna et opulenta exercitus domini Karuli qui in partibus Grecie moratur fere totam occupauit et ideo conuertit se ad regnum Thesalonicense et actu mari terraque, expugnant ciuitatem Thesalonicensem dictam cum regione circumadiacente ¹⁾).

2. Et est notandum, quod regnum Vngarie olim non dicebatur Vngaria, sed Messia et Panonia. Messia quidem dicebatur a messium prouentu ²⁾), habundat enim multum in messibus, Pannonia dicebatur etiam a panis habundantia; et ista consequenter se habent, ex habundantia enim messium sequitur habundantia panis..... Panoni autem, qui inhabitabant tunc Panoniam, omnes erant pastores Romanorum, et habebant super se decem reges potentes in tota Messia et Panonia; deficiente autem imperio Romanorum egressi sunt Vngari de Sycia prouincia et regno magno, quod est ultra Meotidas paludes, et pugnauerunt in campo magno, quod est inter Sicambriam et Albam Regalem cum X regibus dictis et optinuerunt eos et in signum uictorie perpetuum erexerunt ibi lapidem marmoreum permaximum, ubi est scripta prefata uictoria, quia huc perseuerat usque in hodiernum diem ³⁾).

Din primul pasagiu al lui Anonymus rezultă că Blazii, —numire subt care îi găsim amintiți mai ales în izvoarele franceze contemporane ⁴⁾), sunt aceiași cu Blachii, că sunt un popor foarte mare și răspândit, că sunt păstori, după cum au și fost altădată păstori ai Romanilor, că odinioară trăeau în Ungaria,

1) Olgierd Górka, *Anonymi, Descriptio Europae Orientalis*, p. 13.

2) Aceste cuvinte sunt luate după Vincentius Bellovacensis I, 71, la Górka *op. cit.* p. 43.

3) Olgierd Górka, *op. cit.* p. 44.

4) Cf. Philippe Musket, din jumătatea întâia a sec. XIII, *Historia regum Francorum*, versurile 23008, 29954 și 30961.

unde se găsesc bogatele și plinele de verdeață pășuni ale Romanilor, că au fost, mai târziu, goniți de Unguri și au fugit în acele părți (peste Dunăre), că produc o mare bogăție de brânză excelentă, de lapte și carne, cum nu produce nici un alt popor, că această țară a Blachilor, mare și bogată, a fost ocupată, mai în întregime, de armata lui Carol de Valois care staționa în regiunea Greciei și care a ocupat pe apă și uscat cetatea Salonic, împreună cu ținutul dimprejur.

Iar, din al doilea pasagiu al Anonimului geograf rezultă că numirea de Ungaria datează numai dela venirea Maghiarilor, și că, înainte vreme, această țară purta numele de Pannonia și Messia — el ne dă și etimologia acestor două numiri¹⁾, — că locuitorii acestor două țeri — Panonnia se întindea pe acel timp până la Tisa — se găseau constituiți în zece regate, că, la venirea Ungurilor, s'au dat lupte în câmp deschis, în regiunea dintre Sicambria și Alba Regală, cu acești regi romani cari au fost învinși și că Ungurii cari se mai numesc și Huni — *qui alio nomine Huni vocantur* — au ridicat ca semn al victoriei lor o mare statuă de marmoră²⁾, care dăinuia încă pe la anul 1308.

Informațiunea Anonimului geograf, în ce privește pe Vlaștii din Peninsula Balcanică, ne confirmă teoria lui Hașdeu asupra originii Aromânilor³⁾. Hașdeu, fără să fi cunoscut lucrarea lui Górká, apărută mai târziu, după moartea sa, susținuse printr'o intuiție genială că Românii din Peninsula Balcanică sunt urmașii acelor pastores Romanorum, pe cari i-au gonit Ungurii, la venirea lor în Pannonia. O parte dintre acești păstori romani, despre cari, de altfel, ne vorbesc mai multe cronici, s'au dus spre nord și s'au slavizat în Moravia, alții au trecut în spre apus și au ajuns în Istria, iar altă parte, mai numeroasă, au fost împinși spre miază-zi și au cuprins mai multe regiuni din Peninsula Balcanilor, dând naștere populațiunilor aromâne. Și Hașdeu își întemeia afirmația sa, mai ales, pe unitatea limbei noastre. Căci dialectul aromân ar fi

1) Numirea Messiei ni-o dă după *Speculum historiale* I, 71, al lui Vincentius Bellovacensis.

2) Despre această statuă ne vorbește și cronicarul Simon de Kéza, la Endlicher, *Mon. Arp.* p. 91.

3) Hașdeu, *Strat și Substrat, Genealogia popoarelor balcanice*, în *An. Ac. Rom.* 1892.

o dovadă că despărțirea Aromânilor de Dacoromâni s'ar fi făcut într'o epocă relativ târzie, când adecă limba românească își desăvârșise unitatea sa.

Teoria lui Hașdeu asupra originii Aromânilor, teorie susținută în cartea sa *Strat și Substrat* și care concordă, după cum a observat-o și Górká, cu cele spuse în pasagiul de mai sus al Anonimului geograf, nu este astăzi împărtășită de toată lumea. Cercetările mai noi ale istoricilor și ale lingviștilor și mai ales constatarea influenței albaneze asupra dialectelor noastre au împărțit pe învățații români, în ce privește locul de formațiune al limbei românești, în două tabere adverse.

O mare parte dintre rămășițele acestor păstori romani din Pannonia, de sigur, se vor fi maghiarizat în masa mai numeroasă a Ungurilor. Urmele lor le-am semnalat și noi în două articole apărute în ziarul *Universul*¹⁾ sub titlul: *Urme de sate românești lângă lacul Balaton* și *Vechi sate românești în Pannonia* și au fost studiate într'un studiu mai vast al d-lui N. Drăgan²⁾. În timpul Notarului anonim al regelui Bela, îi constată și scriitorul ungar Pais Dezső, care, în harta sa, semnalează pe *Az Oláhok* în regiunea de la sudul lacului Balaton³⁾.

Dintre cele două grupuri de cronici, stabilite de Bal. Hóman, după cum am văzut în Introducerea la Notarul anonim⁴⁾, fac parte, din primul arhetip, cronicile lui Odo de Deogilo, din 1147, a lui Gottfried din Viterbo, din 1185, raportul lui Ricardus din 1237, cronica lui Thomas din Spalato, din 1266, a lui Albericus Triumphontium din 1233 și a însuși Notarului anonim, de dinainte de 1200; iar din grupa a doua, fac parte cronicile lui Simon de Keza, *Chronicon pictum Vin Dobonense* din 1358, *Chron. Budense* din 1473, *Chron. Posoniense* și *Chron. Dubnicense*.

Atât în cronicile din primul grup, cât și în cele din grupul al doilea, se vorbește, aproape în toate, cu mai multe sau mai puține amănunte, despre *pastores Romanorum* și despre *pascua Romanorum*.

1) *Universul* din 27 X 1930 și 24 XII 1932.

2) N. Drăgan, *Românii în veacurile IX—XIV pe baza toponimiei și a onomasticei*, 1933.

3) Pais Dezső, *Magyar Anonymus*, Budapesta, 1926.

4) *Fontes historiae Daco-Romanorum* I. Anonymi, *Gesta Hungarorum* !.

Acești păstori romani, numiți uneori și «Vlachi», sau numai *Coloni* ai Hunilor, trăiau în Pannonia, la venirea Maghiarilor, constituiți, probabil, nu în regate, în sensul de astăzi al cuvântului, dar având șefii lor ce se vor fi numit uneori *regi* ¹⁾, în sens etimologic, ori *principi* ori *duci*, sau numai *voivozi* ori *cneji*.

Iată diferitele pasagii din cronicarii unguri și străini cari constată existența acestor păstori în Pannonia. Și cităm anume și pe scriitorii străini, fiindcă istoricii unguri susțin că numai în izvoarele naționale ungurești se vorbește despre acești păstori romani ²⁾.

1. Notarul anonim:

a) Rex Athila... de terra scithica descendens cum valida manu in terram Pannonie venit, et fugatis Romanis regnum obtinuit (c. 1).

b) Quam terram (Pannoniam) habitarent Sclavii, Bulgarii et Blachii ac pastores Romanorum. Quia post mortem Athile regis terram Pannonie Romani dicebant pascua esse, eo quod greges eorum in terra Pannonie pascebantur. Et iure terra Pannonie pascua Romanorum esse dicebatur, nam et modo Romani pascuntur de bonis Ungarie (c. 9).

c) Dicebant enim eis sic, quod terra illa (Pannonia) nimis bona esset, et ibi confluerent nobilissimi fontes.... Et mortuo illo preoccupassent Romani principes terram Pannonie usque ad Danubium, ubi collocassent pastores suos (c. 11).

2. Odo din Deuil, cronicar francez, ne spune:

Terra hec (Ungaria) in tantum pabulosa est, ut dicantur in ea pabula Julii Caesaris extitisse ³⁾.

3. Thomas din Spalato, din Dalmatia, afirmă:

Haec regio dicitur antiquitus fuisse pascua Romanorum ⁴⁾.

1) Almus însuși este numit, uneori, rege, *rex*, deși cronicile îl designează cu numele de duce, *dux*.

2) Cf. Ios. Deér, *Ungarn in der Descriptio Europae Orientalis*, în *Mitteilungen des österreich. Instit. f. Geschichtsforsch.* XLV, 1931.

3) Odo de Deogilo — (Deuil, aproape de Paris) — *Liber de via sancti sepulchri* p. 62. Schünemann crede a fi o confuzie între *Cereris* și *Caesaris*, *Ung. Jahrbüch.* 1926.

4) Thomas Spalatensis, *Historia Salonitana*, la Schwandtner, *Scrip. rer. Hung.* III. p. 549.

4. Richardus, călugăr din ordinul praedicatorilor, scrie într'un raport al său:

Inventum fuit in Gestis Ungarorum Christianorum quod esset alia Ungaria maior... de qua septem duces... venerunt in terram que nunc Ungaria dicitur, tum vero dicebatur pascua Romanorum, quam inhabitandam pre terris ceteris elegerunt, subiectis sibi populis, qui tunc habitabant ibidem ¹⁾).

5. Simon de Keza, în două pasagii ale cronicii sale, ne spune:

a) Pannonie, Pamfilie, Macedonie, Dalmacie et Frigie civitates que crebris spoliis et obsedionibus per Hunos erant fatigate, natali solo derelicto, in Apuliam per mare Adriaticum de Ethela licentia impetrata transierunt, Blackis, qui ipsorum fuere pastores et coloni remanentibus sponte in Pannonia ²⁾).

b) Postquam autem filii Ethele in prelio Crumhelt cum gente scitlica fere quasi deperissent, Pannonia extitit X annis sine rege, Sclavis tantum modo, Grecis, Teutonicis, Messianis et Ulahis advenis remanentibus, in eadem qui vivente Ethela populari servicio sibi serviebant ³⁾).

Aceste două pasagii ale croniciei lui Simon de Keza le întâlnim, cu mici variante, și în Chronicon pictum Vindobonense ⁴⁾), în Chronicon Poseniense ⁵⁾), și în Chronicon Dubnicense ⁶⁾).

Datele acestor cronici ni le confirmă acum și Geograful anonim, din 1308, care nu cunoștea pe Vlachi din Ardeal. Că numirea de Vlach a ajuns, cu timpul, un apelativ, înseruând «păstor» aceasta este adevărat, însă numai pentru o epocă târzie, după secolul al XIII-a, iar nu pentru primele veacuri ale istoriei ungare, nu pentru primele timpuri ale dinastiei arpadiene.⁷⁾

Că României, cel puțin în timpul compunerii gestelor

1) Richardus, *De facto Ungarie magne*, la Endlicher, *Rerum hungaricarum monumenta arpadiana*, p. 248.

și p. 70: Zaculi Hunorum sunt residui qui... cum Blackis in montibus confinii

2) Florianus, *Magistri Simonis de Keza, Gesta Hungarorum* II p. 65; cf. sortem habuerunt; unde Blackis commixti literis ipsorum uti perhibentur.

3) Florianus, *ibidem*, p. 70.

4) Florianus, *ibidem*, p. 114 și 120.

5) Florianus, *Chronica minora* IV, p. 15 și 21.

6) Florianus, *Chronica Dubnicense* III, p. 17 și 23.

7) Cf. Silviu Dragomir, *Vlachii și Morlacii* p. 51 seq.

ungare, din timpul lui Ladislau IV Cumanul, nu erau păstori, ci popor așezat, aceasta rezultă nu numai din faptul că, la anul 1210, Românii au luat parte în expedițiunea contelui Joachim împotriva lui Ascenus Burul din Vidin, capitala imperiului româno-bulgar, *associatis sibi Saxonibus, Olacis, Siculis et Bissenis*¹⁾, și, mai târziu, împotriva Cehilor, în armata lui Bela IV, *innumeram multitudinem Cumanorum, Ungarorum et diversorum Slavorum Siculorum quoque et Valachorum*, dar și din mențiunea ce se face despre ei în cântecele medievale ce ni s'a păstrat până astăzi. Astfel anonimul poet al cântecelor *Nibelungilor*, de prin secolul al XII, Rudolf din Ems, de pe la jumătatea secolului al XIII, în *Weltchronik* a sa, Jansen Enikel, din secolul al XIII, în opera sa intitulată, de asemenea *Weltchronik*, apoi Stirianul Ottocar, tot din veacul al XIII, în poema sa *Österreichische Reimchronik*, și alții ne vorbesc cu destule amănunte despre Vlachi cari nu puteau să fie, pe acele vremuri, simpli ciobani nomazi.

Astfel, *Descriptio Europae Orientalis* a Geografului anonim vine să confirme, încă odată mai mult, spusele cronicilor ungare în privința Vlachilor ce se găseau preste tot locul în fosta Ungarie, la venirea Maghiarilor.

1) Századok, a 1912, p. 292. Ascenus Burul este împăratul româno-bulgar Borilă Assan.

I

[IMPERIUM CONSTANTINOPOLITANUM]

Tres sunt partes principales mundi: asia, affrica [et] Europa. Asia extendit se a meridie per orientem in septentrionem, vocatur autem hec pars mundi Asia a quadam muliere sic dicta, que imperium orientis apud antiquos tenuit. Europa extendit se a septentrione in occidentem, dicitur autem europa a filia regis agenoris²⁾, que sic nominabatur, et imperium totius europe apud antiquos tenuit. Affrica autem extendit se ab occidente in meridiem, dicitur autem hec pars mundi affrica a quadam muliere sic dicta, que filia fuit libani regis et apud antiquos imperium affrice³⁾ tenuit. Ex hiis apparet manifeste Asiam⁴⁾ tenere dimidium totius orbis, Europam autem et Affricam alteram dimidiam. Asia autem diuiditur in maiorem et minorem; de asia maiori dominus de kurco⁵⁾ satis plene tractauit. De asia autem minori et de aliquibus partibus europe superficialiter de moribus et condicionibus hominum et prouinciarum contentarum in dictis partibus europe est hic pertractandum. Et quia

1) Manuscrisul descoperit de Gôrka în Biblioteca Națională din Paris și care poartă numărul de înregistrare 5515 nu este un original, ci numai o copie (din a 1308), cea mai veche și cea mai completă, dar, alături de care, mai există încă patru copii de proveniență ulterioară. În total avem cinci codice cari poartă numele de A, B, C, D și E. Noi vom reda numai deosebirile cele mai importante, rămânând ca cetitorul, doritor de a cunoaște toate variațiunile de text, să se adreseze la studiul atât de complet a învățatului Gôrka. Titlul lipsește în manuscris.

2) *Agenoris*, Ageronis E.

3) *Affrice*, Africa B, C.

4) *Asiam*, Asyam D.

5) *Kurco*, Kureho D, E.

[prima] pars europe uocatur tracia¹⁾, que nunc grecia appellatur, ideo primo de tracia seu de imperio Constantinopolitano [est] dicendum, deinde de regnorum condicionibus, rasię, bulgarie, ruthenie, albanie, ungarie, polonieque tractandum est.

II

Quantum ad greciam siue [ad] imperium Constantinopolitanum dicendum [est] quod dictum imperium continet duas partes, videlicet asyam minorem et traciam dictam, et ideo imperium illud dinoscitur²⁾ esse permaximum et opulentum ualde; prima enim pars imperii dicti est asia minor, in qua sunt ille ciuitates famose, quas nominat beatus Iohannes in apocalipsi, videlicet effesus ad quam scribit apostolus Epistolam ad epheseos³⁾, piladelphia⁴⁾, laudicia⁵⁾, thiatira, pergamum et sardis, ibi est et calcedonia⁶⁾, maxima civitatum, ubi consueuerunt concilia generalia celebrari, ibi est et nicomedia⁷⁾ ad quam hanibal princeps kartaginis timore romanorum fugiens veneno animam expirauit. Preter has ciuitates famosas sunt in ipsa asia que nunc a grecis natuli appellatur, quadringente magne ciuitates, exceptis opidis, castris, fortaliciis et uillis innumerabilibus; irrigatur tota terra dicta quindecim fluminibus naualibus, et circa traciam uel citra⁸⁾ partes constantinopolitanas irrigatur danubio permaximo fluuiorum, qui per ungariam transiens in bulgariam perforat alpes et totum se frangit in quodam magno precipicio, cuius rugitus ad tres dietas auditur. Inde diuiditur in septem capita et transiens per dictam terram intrat mare ponticum, uel secundum alios mare magnum; continet hec pars [grecie] septem provincias, videlicet bitiniam⁹⁾, unde oriundus fuit beatus lucas, dicitur enim bitinia a quodam rege sic nominato. Galaciam¹⁰⁾ a gallicis nominatam quia a gallorum gentibus [olim] extitit occupata, ad incolas huius provincie scribitur epistola ad galathas, verum est etiam quod circa

1) *Tracia*, *Trecia* A.

2) *Dinoscitur*, *dignoscitur* B, C, dicitur D, E.

3) *Epheseos*, *Ephesios* C.

4) *Piladelphia*, *Philadelphia* D. E.

5) *Laudicia*, *Laodicia*, D. E.

6) *Calcedonia*, *Galcedonia* D. E.

7) *Nicomedia*, *Nycomedia* E.

8) *Citra*, circa B. D. E.

9) *Bitiniam*, *Bitaniam* E. *Bithiniam* D.

10) *Galaciam*, *Gallaciam* C.

constantinopolim est castrum quoddam, quod uocatur Galatha. Ysauria sic dicta, quia est referta et sarcita omnibus bonis. Frigia in hac fuit sita illa famosissima ciuitatum Trogia ¹⁾. libdia ²⁾, in hac prouintia olim erat sedes regni asie, est enim quasi insula eo quod a duobus [magnis] fluuiis navalibus, scilicet Ela et pacolo circumdatur. Karia in hac est fluuius aruius nomine qui harenas ³⁾ permixtas auro copioso continet. Panphilia a panphilo rege sic dicta. Asia prefata que est pars grechie continet in se dictas prouincias, ab oriente circuncingitur turcis, a septemtrione tartaris et ruthenis ⁴⁾, ab occidente bulgaris et cumanis a meridie tracia. Terra est in omnibus habundans et fertilis in pane, vino, piscibus, carnibus, auro, argento, serico, sed homines illius terre sunt ualde imbecilles et in nullo apti ad prelium et ideo reddunt tributum turcis et tartaris Vnde quia dictis turcis nolebant reddere tributum, ab eisdem septimo anno transacto, tota terra dicta fuit deuastata, depopulata et depauperata, et ex hoc est multum imperatoris Constantinopolitani diminuta potentia; homines incole dicti christiani sunt, actamen scismatici perfidi.

III

Secunda pars grechie dicitur tracia, a filio japhet, filii noe sic nominata, inde Grecia quasi tracia. In prima parte huius tracie circa mare mediterraneum in quodam monte non nimium eleuato est sita illa famosissima ciuitatum Constantinopolis, a constantino imperatore sic dicta, nam primo bisantium ⁵⁾ appellabatur; hanc ciuitatem dictus Constantinus imperator in magnitudine diuiciis ac meritis fere romane coequauit ciuitati. In ea sunt duo palatia imperialia de porfido marmore fabricata mire pulcritudinis, et quia filii imperatorum qui in eisdem [palaciis] nascebantur, vocabantur porforogeniti ⁶⁾ sic dicti, uel a palaciis quia porfido erant constructi, uel quia super porfidem lapidem, quando nascebantur in ipso suo ortu ponebantur. Inde inoleuit quod filii omnes imperatorum uocantur porforogeniti. Notandum tamen quod hic imperator qui

1) *Trogia*, Troya D. E.

2) *Libdia*, Liberdia D. E.

3) *Harenas*, arenas B, C, D, E,

4) *Ruthenis*, Ruchenis E.

5) *Bisantium*, Visantium, Bisantium E.

6) *Porforogeniti*, porforageniti B, porforogeniti D, E.

nunc imperat non uocatur porforogenitus, sed andronicus, eo quod quando natus fuit pater suus michael paleagius ¹⁾ [nundum] usurpauerat sibi imperium Constantinopolitanum. Et ideo non nominatur ut filius imperatoris. In ea eciam ciuitate est ecclesia mire pulcritudinis ad honorem sancte sophie consecrata. Ciuitas dicta et regio in circuitu que proprie tracia appellatur ab oriente circumcingitur propontide, propontide enim uocatur arcitudo ²⁾ illius maris ubi de Constantinopoli est introitus ad mare magnum unde itur ad asiam minorem, turcos et tataros barbaros, habens latitudinem solum septem stadiorum, antiquitus autem uocabatur elispontus ³⁾. A meridie circumcingitur mari mediterraneo, unde et portum nobilissimum et permaximum habet; circa portum istum de uoluntate imperatoris ianuenses tenent duas ciuitates quarum una uocatur trapason ⁴⁾ [et] altera senopi, ille autem qui preest eis uocatur camino ⁵⁾ idest marcio. Ab occidente circumcingitur macedonia que fuit patria alexandri, in qua est illa famosa ciuitas philippis, ad quam scribit apostolus epistolam ad philippenses. Sed nunc est quasi destructa, apparet tamen adhuc stabulum marmoreum bucefale ⁶⁾ equi dicti alexandri. A septentrione circumcingitur danubio ⁷⁾ qui diuiditur in septem capita ut dictum est, quorum quodlibet est habens in latitudine ad tres leucas.

IV

Preter hanc prouinciam que trachia proprie dicitur continet hec pars grecie septem alias prouincias. Primo uidelicet Macedoniam sic diotam a macedone rege. In hac est mons olimpus qui in tantum extollitur ut in cacumine eius nec nubes senciantur ⁸⁾; habundat multum uenis aureis et argenteis, in ea etiam est campus pulcherrimus totus planus, habens in longitudine tres dietas, et totidem in latitudine; irrigatur duobus fluuiis naualibus. Ab oriente

1) *Michael Paleagius*, Pelagius C.

2) *Arcitudo*, altitudo, D. E.

3) *Elispontus*. In C o notā marginală: *latitudo Hellesponti VII stadiorum*.

4) *Trapason*, Tripason D.

5) *Camino*, Comino D. E.

6) *Bucefale*, Bucifali C.

7) *Danubio*. Notā marginală D: Quodlibet septem capitum Danubii continet tres leucas in latitudine.

8) *Senciantur*. Notā marginală E: Mons Olympus de eius cacumine non sentiuntur nubes nec uenti.

habet constantinopolim vel traciam, a meridie achayam ¹⁾, ab occidente thesalonicam, a septentrione Ruthenis circuncingitur. Secundo thesaliam ²⁾ a thesalo rege sic nuncupatam. Est enim hec regio multum lata et opulenta, unde et usque ad hodiernum diem reseruatur sibi nomen regni, uocatur enim regnum thesalonicense. In ea [enim] est illa ciuitas famosa que uocatur thesalonica, unde et tota regio nominatur, habens portum maris latissimum. In ea etiam est mons parnasus olim apolino ³⁾ consecratus. Nunc autem uocatur sseptagoria, quod idem est quod mons sanctus, eo quod ibi est multitudo monachorum grecorum anachoritarum qui calogeri ⁴⁾ dicuntur; hec fuit patria illius famosi militis achillis. In ea primo equi domiti fuerunt et denarii aurei fabricati; quatuor magnis fluuiis irrigatur. Magnam partem istius prouincie seu regni possidet rex rasie seu serwie, et hoc nomine dotis, eo, quod filiam imperatoris qui nunc imperat duxit in uxorem. Circuncingitur enim hec prouincia a parte orientis machedonia, a meridie achaya, ab occidente rasia et seruia, a septentrione bulgaria. Notandum [est hic] quod inter machedoniam, achayam et thesalonicam est quidam populus ualde magnus et spaciosus qui uocantur blazi ⁵⁾, qui et olim fuerunt romanorum pastores, ac in ungaria ubi erant pascua romanorum propter nimiam terre uiriditatem et fertilitatem olim morabantur. Sed tandem ab ungaris ⁶⁾ inde expulsi, ad partes illas fugierunt; habundat enim caseis optimis, lacte et carnibus super omnes nationes. Terram [enim] horum ⁷⁾ blachorum ⁸⁾ que est magna et opulenta exercitus domini karuli ⁹⁾ qui in partibus grecie moratur fere totam occupauit et ideo conuertit se ad regnum thesalonicense et actu mari terraque, expugnant ciuitatem thesalonicensem dictam cum regione circumadiacente. Tercio achayam sic dictam ab acheo rege, hec prouincia preter partem que iungitur machedonie undique est circumdata mari et ideo fere insula est.

1) *Achayam*, Achaia D. E.

2) *Thesaliam*, Thessalia C.

3) *Apolino*, Appolini D.

4) *Calogeri*, Calageri, E.

5) *Blazi*, Blasi D, Blasi, Blati E, in cuvânt este o rasură.

6) *Ungaris*, Ungariis D. E.

7) *Horum*, istorum D, E.

8) *Blachorum*, Blacorum D; *Blatorum* E. In D este și o notă marginal. de *blacis*.

9) *Karuli*, Karoli D. E.

Caput huius prouincie est chorintus¹⁾, que propter suam pulcritudinem et nobilitatem quam olim habuit uocabatur grece decus; ad hos dirigit apostolus epistolam ad chorintios. In ea eciam sunt ciuitates alie ualde famose, uidelicet patras, ubi beatus andreas fuit crucifixus et corpus eiusdem iacet reconditus, Clarentia, andrauilla²⁾ et multe alie. Ulgariter prouincia hec morea uocatur, latine uero principatus achaye. Huius principatus partem occupauit princeps filius regis sycilie; sed et ceteras partes quasi gallici et latini tenent occupatas. Irrigatur hec prouincia uno magno fluuio nauali, qui [Crimantos³⁾] uocatur, hic lapidem albesseu⁴⁾ nomine guerat⁵⁾ [qui] semel accensus nunquam extinguitur. Candidissime etiam merule in terra illa nascuntur. Quarto eladium ab eladio rege sic dictam. Sed nunc atheniensis ducatus uocatur, in ea enim sunt ciuitates athenarum, thebana, peloponensis et achademia, olim uilla philosophorum. Est enim hec prouincia inter macedoniam et achayam uersus constantinopolim sita et regitur tota a gallicis et latinis. Quinto lacedemoniam; in ea est nigro pontus⁶⁾ que a gallicis [eciam] et lonbardis⁷⁾ [tota] regitur et inhabitatur. Est hec prouincia parua in quantitate, tamen multum deliciosa et insularis. Sexto epirum a piro⁸⁾ achillis filio sic dictam, que nunc terra despoti uocatur. Magna prouincia est et lata, habens in se ciuitates [neupotasensem, gridensem, belgradensem et siuariceusem et multas alias ciuitates] et castra. Partem huius prouincie princeps achaye, filius regis sycylie⁹⁾, ratione uxoris, que est despoti filia, occupat, licet frater uterinus uxoris eiusdem principis, qui [nunc] de nouo filiam imperatoris constantinopolitani duxit in uxorem, impugnet eum uiriliter et proficiat multum contra eum ut dicitur. Septimo cretham a cretha rege sic dicta[m] que centopolis olim uocabatur, eo quod centum urbibus nobilibus extitit decorata, licet nunc sint destructe et ille que sunt, non in illo sunt robore quo fuerunt. Hec prouincia insula est et a uenetis tenetur et regitur. Hec insula prima

1) *Chorintus*, Corinthus D. E.

2) *Andravilla*, Andrivilla B.

3) *Crimantos*, Crimates C. Crinantes E.

4) *Albesseu*, albessen C. albessum D, E.

5) *Guerat*, probabil gerit.

6) *Nigropontus*, Nigrapontus D, Nigra pontus E.

7) *Lonbardis*, Lombardis D, E.

8) *Piro*, Pyro C, Pirro D.

9) *Sycylie*, Sicilie B, D, E.

remis et sagittis claruit, litteris iura prima docuit, equestres turmas prima reperit, musicum studium prima adiuenit, ceruos, lupos, uulpes, serpentes, noctuas, aliaque ferarum noxia nec gignit¹⁾ nec sustinet et si aliunde illuc portantur statim moriuntur, ut referunt experti.

V

Preter hanc insulam sunt et alie insule que se extendunt fere in cyprum²⁾ et ad mare magnum, usque ad mare adriaticum, que sunt et debent esse imperatoris grecorum. Dictae autem insule cyclades uocantur eo quod circumdant vel circumiacent ipsi grece et sunt principales XII. Prima est rodus, in qua fuit colosus eneus, cuius altitudo erat LXX cubitorum; de hac autem insula et urbe rodia³⁾ fuit ptolomeus, qui fecit astrologiam suam. Hanc insulam cum ciuitate sua rodia nuper [hospitalarii] occupauerunt cum magno dampno rerum et personarum suarum; de hac autem insula fuit minodimus⁴⁾ precipuus aristotilis discipulus. Secunda est delos; delos in greco idem est quod manifestatio, quia prima apparet inter insulas. uocatur [et] orthoya propter multitudinem [coturnicum], que ibi sunt et a grecis orthogie uocantur. Tercia uocatur cenodes⁵⁾, in hac naues collectae fuerunt a grecis contra troiam. Quarta uero Michilene⁶⁾, per quam de syria et cypro nauigatur in ytaliam, de qua apostolus in actibus apostolorum: difficilem habuimus accessum propter bitalassum id est littus in mare protentum. Quinta ytharia⁷⁾, hec nullum portum habet. Sexta melos quasi rotundissima. Septima parion sic dicta, quia gignit candidissima marmora et sardium⁸⁾ lapidem. Octaua zyon. Nona sampnia⁹⁾, ex qua fuerunt sibilla samia et pitagoras sammius, a quo philosophie nomen est sumptum. Decima abydos, que est iuxta propontidem et elespontum. in hac xerces fertur fecisse pontem ex nauibus et inde in greciam

1) *Gignit*, Notă marginală în E: Notandum provincia Crete non sustinet venenosas bestias.

2) *Cyprum*, Ciprum B.

3) *Rodia*, Rhodia C.

4) *Minodinus*, Musodimus B, C.

5) *Cenodes*, Ceudes D, E.

6) *Michilene*, D în notă marginală: Mitelene.

7) *Ytharia*, Ycaria E, Ycharia D.

8) *Sardium*, Sardinum D,E .

9) *Sampnia*, Samia C.

transsisse. XI-a choos¹⁾, ex qua ypocras medicus fertur fuisse natus. dicitur [autem] arte lanificii [prima] in ornamento feminarum claruisse. XII-a Chephalania, hec est iuxta achayam et terram despoti, pertinet tamen ad principatum achaye.

VI

Est et octava prouincia ipsius grecie secundum rei ueritatem dalmacia, a delmi²⁾ maxima ciuitate eiusdem regionis sic dicta, licet eadem ciuitas postmodum uocata fuerit [salona], que nunc [etiam] est destructa. hec enim prouincia habebat annexas prouincias rasiā uidelicet [et] seruiam et croaciam³⁾, et protendebatur usque in ystriam prope uenecias ad tres dietas, que quidem prouincia cum adiunctis regnis tempore bonorum imperatorum de constantinopoli, erat prima prouincia grecie. sed deficiente imperio, nec in primo robore stante, partem huius prouincie occupauerunt ueneci⁴⁾, partem ungarii. Regiones autem circumadiacentes sic preoccupauerunt sclauī et ungari, quod iam non uidentur pertinere ad dictum imperium constantinopolitanum.

VII.

[Fuit enim et adhuc est inter omnes partes mundi dictum imperium constantinopolitanum] permagnificum, nam preter ciuitates asie minoris, que sunt nunciate supra, que est prima pars grecie seu imperii constantinopolitani in prouinciis secunde partis, scilicet tracie et insulis memoratis, exceptis castris, fortalicis, opidis et uillis, computantur ab expertis alie quadrigente⁵⁾ ciuitates et plures potius quam pauciores. Sed hoc [nos] non credimus nunc licet credamus, quod antiquitus bene fuerunt tot, quia multe ruine ciuitatum [ibidem] uidentur. Est etiam dictum imperium, quam ad secundam partem suam, scilicet traciā, opulentam ualde, habundans nimium auro, argento, serico, pane, uino, carnibus, et omnibus uictualibus. Omnes principes grecie, ac ceteri nobiles et omnes de imperatoris familia uadunt induti sericeis et deauratis pannis uel scar-

1) Choos, Cheos D, E.

2) Delmi, Delim D, E.

3) Croaciam. Cruatum D, Cruacam E.

4) Veneci, Veneti D, E.

5) Quadrigente, quadrigente D, E.

leto forrato de nobilibus pellibus. vestes portant [communiter longas, scissas] tamen retro sicut [et] ante cum largis manicis, sicut dalmatica [unde (dalmatica) est quoddam genus uestimenti grecum a dalmacia] sic dicta, que secundum unam considerationem est octaua, secundum uero aliam [est] prima prouincia grecie, quia in illa parte grecie maxime talibus uestibus utebantur. Inter ceteras magnificentias prefatus imperator constantinopolitanus habet has: nam nunquam equitat, quin duo uel tria milia armatorum ipsum precedant et sequentur inter pedites et equites. Raro in camera comedit, sed semper in aula communi permaxima¹⁾ in loco eminenti. Nullus autem alter comedit ipso comedente nec mense sunt apposite, preter suam; tenentur tamen omnes principes eius et nuncii, qui ad eum mittuntur, interesse prandio suo et stare pedes, quousque comederit coram ipso, et unum quemque eorum, eciam si tria milia essent, exeniat²⁾ imperator et de nouo ferculo et famulus cuiuslibet recipit paratus dictum exenium³⁾ et apportat ad domini sui hospitium, preter dictum exenium quod omni die recipiunt, habent prebendas et prouisiones ab eodem imperatore largas et magnas. Nam ille, qui vadit cum quinque equis, recipit prebendam pro XXV equis et [pro] XXXV hominibus, et ideo contigit frequenter, quod pauperes nuncii protrahunt quam possunt de tempore, ut diuites efficiantur. Omnes qui uadunt ad dictum imperatorem uisitandum et quocienscumque cum magnis exeniis in pecunia et sericeis pannis exeniantur ab eodem et presertim hoc circa nuncios obseruatur.

VIII

Et licet sic ita magnificus idem imperator, est tamen ualde inbecillis in potentia, eo quod greci communiter [sunt] effeminati et in nullo ad arma apti, sunt tamen astuti et dolosi, et ideo si contingat eos quandoque uincere, malicia et astucia dictam uictoriam assecuntur. Omnes sunt scismatici perfidi et ab eorum scismate derinantur⁴⁾ omnia seismata, inter [ceteras nationes scismaticas, uidelicet in Rasia, seruia, bulgaria, Ruthenia] georgia et omnes nationes orientales, que christi nomen inuocant, exceptis cypressibus⁵⁾

1) *Permaxima*, proxima B.

2) *Exeniat*, exemat C, examinat D, E.

3) *Exenium*, exemum C, examen D, E.

4) *Derinantur*, in loc de derinantur.

5) *Cypressibus*, Cyprisibus D. E.

et armenis, inter quos eciam multi sunt scismatici. Nam patriarcha Constantinopolitanus preest omnibus regnis dictis in spiritalibus quantum ad clerum, sicut inter catholicos papa, licet non tantam auctoritatem ostendat. quia enim imperator grecorum prefatus homo est muliebris et nullius ualoris nec consilii in armis, et iterum quia per turcos est nimium debilitatus, idcirco ad presens est melius tempus ipsum imperium [per dominum] karulum recuperandi, quia fortassis unquam erit, unde et ipsi greci et omnes scismatici prefati nimium formidant transitum domini karuli, quia si christo duce¹⁾ transiret, eo modo quo ipsum decet et expedit secundum credulitatem omnium, infra unum annum occuparet dictum imperium et prefatas nationes scismaticas.

IX. [ALBANIA]

Consequenter dicendum est de albania, que est coniuncta grecie immediate²⁾ a parte meridiei et est sita inter rasiam et terram despoti. Est enim [hec] albania regio satis lata et magna. habens homines bellicosos ualde, sunt enim optimi sagitarii et lancearii. quatuor fluuiis magnis tota hec regio irrigatur, uidelicet ersenta, mathia³⁾, Scumpino⁴⁾ Epasa. Terra est fertilis in carnibus, caseis [et] lacte, [in] pane et uino non multum habundant, sufficienter tamen habent presertim nobiles; ciuitates, castra [opida] [et] fortalicia et uillas non habent, sed habitant in papilionibus et sempter mouentur de loco ad locum per turmas et cognationes suas. Habent tamen unam ciuitatem, que uocatur duracium et est latinorum, ab ea [enim] habent pannos et alia necessarija. partem huius regni cum ciuitate duracena [predicta] tenet nunc princeps tarentinus filius regis sycilie et hoc ex uoluntate libera [illorum] dominorum de terra, qui ipsum propter naturalem amorem, quem habent in gallicos, sponte et libere eum in dominum receperunt. De Apulia et de ciuitate brundensima⁵⁾ [vna] nocte potest transiri in duracium et de duracio per albaniam, potest iri in greciam et in Constantinopolim ualde faciliter et bene absque difficultate uiarum et periculo aquarum⁶⁾ et hanc uiam faciebant antiquitus imperatores romanorum, [ut Julius

1) Duce, ducente D, E.

2) Immediate, in medietate D, C.

3) Mathia, Machia D.

4) Scumpino, Stumpino D.

5) Brundensima, Brudesina D, E.

6) Aquarum, equorum C.

cesar, octavianus Augustus et ceteri imperatores], nam nimium tediosum est exercitum [tam] copiosum ducere tanto tempore per mare et per tam longam uiam. Dictum albanie regnum nunc regem nullum habet, sed terra diuiditur per principes terre, qui ipsam regunt et ipsi nulli subsunt. Dicitur autem hec prouincia albania eo quod albo crine ¹⁾ homines illius regionis nascuntur. Canes sunt in ea ingentis magnitudinis et tante ferocitatis quod [eciam] leones perimerunt ²⁾, unde et plinius refert, quod albani miserunt unum canem alexandro magno, qui de leone, elephante et tauro in stadio triumphauit. Oculos habent depictos et glaucos in pupilla adeo quod melius de nocte uident quam de die [et adeo sunt magni fures et de nocte discurrunt sicut et de die]. Duas tamen constat esse albanias, unam in asia, que est circa indiam et de illa non loquimur hic, aliam [esse] in europa, que est de imperio constantinopolitano [de iure] et de hac loquimur hic, [et] duas prouincias continet in se, uidelicet clisaram ³⁾ et tumurist ⁴⁾. Preter has duas prouincias habet iuxta se et alias prouincias uidelicet cumaniam, stophanatum polatum, debre, que quidem prouincie sunt tributarie eisdem albanensibus et quasi serue, quia exercent agriculturam et colunt vineas ipsorum ac seruant necessaria in domibus suis. homines istarum prouinciarum non mouentur de loco ad locum, sicut prefati albanenses, sed habent stabiles ⁵⁾ mansiones et opida, nec sunt pure catholici, nec pure scismatici. Si tamen esset qui eis uerbum dei proponeret, efficerentur puri catholici, quia naturaliter diligunt latinos ut dictum est; habent enim albani prefati linguam distinctam a latinis, grecis et sclauis ita quod in nullo se intelligunt cum aliis nationibus, et hec de albania dicta sufficiant.

X. [RASIA].

Viso superficialiter de imperio Constantinopolitano, et de albania, nunc accedendum est ad regnum Rasie, quod eidem imperio et albanie est coniunctum, imperio tamen ex parte occidentis, alba-

1) *Albo crine*. E. Intr'o notă marginală: Homines nascuntur albo crine et canes periment leones.

2) *Perimerunt*, perimerent A, B, C.

3) *Clisaram*, Clisaiam A, B, C.

4) *Tumurist*, Trimurist D.

5) *Stabiles*, stabulos A, B, C,

nie vero ex parte meridiei. Regnum enim [hoc] uidelicet Rasie duas habet partes, prima que est principalis dicitur Rasia, sic appellata a nomine cuiusdam fluuii ipsam irrigantis, qui et rasia uocatur. Continet enim hec pars tres prouincias scilicet kelmiam, dioclam, unde et diocletianus imperator extitit oriundus, et maritimam regionem. Dicitur autem hec prouincia regio maritima, quia ciuitates et castra sunt uel supra mare immediate uel satis prope [sita], et est regio satis amena et opulenta. in ea metropolis est ciuitas antibarensis¹⁾ que dicitur antibarum, quia est sita contra barum, ubi corpus beati Nicholay iacet reconditum et de dicto baro una nocte potest transire per mare in antibarum. Antibarum autem distat a littore maris ad unam [paruam] leucam. In hac maritima regione habitatores [eiusdem] sunt puri catholici et quasi latini. Ceteri autem eiusdem regni et rex sunt scismatici perfidi et ideo nimium persequuntur dictos catholicos, et permaxime ecclesias latinorum destruunt, disipant, et inuadunt prelatos et captiuant et plura inquisita²⁾ mala faciunt et ideo dicte ecclesie sunt pauperes; preter hoc etiam, quod [sunt] scismatici sunt et heretici pessimi, infecti ab hereticis, qui fugiunt ad partes illas a facie inquisitorum et ideo magis sunt infesti christianis et catholicis. Irrigatur enim hec prouincia uno magno fluuio nauali, qui uocatur drinus; habet etiam in se lacum habentem in latitudine XXXX leucas. et ideo dicta regio tum ex mari, tum ex fluio, tum ex lacu habundat in piscibus nimium. Iste prouincie omnes una cum rasia, que est principalis, adiacent immediate imperio Constantinopolitano.

XI.

Secunda pars huius regni uocatur seruia a conditionibus populorum sic dicta, quia quasi omnes sunt seruilis conditionis. Continet (enim) in se tres prouincias, uidelicet bosnam, maciam et marciam. Est enim hec pars regni sita circa ungariam ita, quod nullum est medium inter ipsam et ungariam. Preter quam in maritima regione dicta, ubi sunt sex ciuitates in toto [Regno] prefato non est aliqua ciuitas, sunt tamen in eo multa castra, fortalicia et magne uille de tricenis et quadrigentis³⁾ domibus de lignis et asseribus edificatis

1) *Antibarensis*, Antibarum D, E.

2) *Inexquisita*, exquisita D, in exquisita E.

3) *Quadrigentis*, quadringentis E.

sine aliqua clausura; habundat enim dictum regnum [in] argento [et] plumbo et ferro: nam rex rasie habet actu in suo regno et circa maritimam regionem septem argentifodinas; alias dictum regnum est fertile in pane et carnibus et lacticiniis, sed deficit in vino et piscibus, nam comuniter non bibitur uinum ibi, sed ceruisia et lac. Rex tamen et barones utuntur uino in copia, a maritima regione portatum; homines regni dicti sunt procere¹⁾ et pulchre stature, tam viri quam mulieres, sed uiri nullius fortitudinis sunt ad arma, vnus enim probus in armis pelleret L ex eis. Equi in partibus illis exceptis ualde paucis sunt parui, ut roncini, tamen [sunt] fortes et agiles ad currendum. Irrigatur duobus fluuiis magnis uidelicet narento et bistrice. Terra prefati regni alicubi est montuosa [valde] et fortis, sed comuniter est plana et paruos habens collos²⁾.

XII.

In hoc regno fuit semper unus rex, sed nunc sunt duo reges, vnus regnans in rasia, et hic est maior et uocatur urosius — hoc enim nomine uocantur omnes reges rasie—alter uocatur Stephanus, et hic regnat in seruia, que est a parte ungarie. Ambo enim reges sunt fratres vterini³⁾, sed primo genitus est [enim] rex seruie Stephanus. Hic [enim] post mortem patris regnauit in utraque parte regni et in tot regno duobus annis. Quadam autem uice cursitans quemdam equum, de ipso cecidit et crus turpiter fregit. Cernens se in periculo mortis positum ac [pro] tunc esse sine prole, tradidit regnum fratri suo iuniori qui tunc mecolimus uocabatur, nunc autem urosius dicitur. Quidam tamen dicunt quod tradidit ei regnum simpliciter et renunciauit regno in manibus suis, quidam alii dicunt et hoc idem Rex Stephanus fatetur, quod non tradidit simpliciter nec renunciauit, sed sub condicione si uiueret⁴⁾, quod regnum sibi restitueretur; si uero tunc moreretur, quod haberet regnum. Sed frater iunior intrans regni possessionem nunquam ipsi fratri restituit, licet conualuisset, sed tenuit iam per XXVI annos et adhuc tenet ueridicus, propter quod ortum est bellum et dissensio inter dictos fratres usque ad hodiernum diem. Est enim dictus rex Ste-

1) *Procere*, proceres D, E.

2) *Collos*, colles C.

3) *Uterini*, uterinii A, B.

4) *Viveret*, vivat B, C.

phanus homo iustus, et in ritu suo multum sanctus reputatus, catholicos diligens et amplectens, habet enim in uxorem filiam regis Ungarie, sororem regine Sicilie. Ex qua habet prolem decentem utriusque sexus, nec unquam habuit aliam uxorem.

XIII.

Rex vero vrosius, qui maiorem partem regni occupat [et] regnat uersus greciam, homo est uersutus et mendax nullum iuramentum uel pactum quantumcunque ad dei euangeliam et super corpus christi ac reliquias sanctorum iuraret, seruans, multitudinem uxorum simul actu ¹⁾ habens. inter quas habet nunc filiam imperatoris constantinopolitani, cum qua habet magnam terram in grecia circa thesalonicam. filium nullum habet sel tamen quendam bastardum a quadam comuni muliercula et vnam filiam [quam] habuit a filia regis vngarie [et] sorore regine sycilie, que fuit monialis professa et uelata XXXIII annis et in monasterio inclusa; filie enim sue iam [dicte] dedit [duos] maritos, bastardo eciam duas uxores. catholicos nimium persequitur et habet odio, propter timorem tamen domini karoli aliquod signum deuotionis nititur ostendere uersus romanam ecclesiam, ut ecclesia romana dominum karulum prohibeat, ut eundem non impugnet, ac eadem causa [tam diu] [domini] karuli amicitiam petit. Sed re uera totum est figmentum nec aliquid seruabit de promissis, nisi nimio terrore perterritus. Timet enim dominum karulum ex duplici causa, primo ex parte maritime regionis, quia totus exercitus dicti domini karuli oportet quod transeat per terram illam, et tunc si vellet facillime totam [terram illam bonam et opulentam ac argentifodinas dictas] occuparet et homines de terra, quia sunt catholici et latini esse dinoscuntur ²⁾, hoc libenter uellent, et si hoc perderet, pociolem partem regni sui perdidisset ³⁾. Secundo quia regnum rasie dictum immediate est coniunctum grecie, nec distat a thesalonica. Videns quod exercitus dicti domini karuli est sibi prope, et est iam quasi super terram, quam habet in dote ab imperatore; cernens se eidem exercitui non posse resistere ac regnum suum [et terram dictam] in periculo, petit pacem atque concordiam licet alias ubi posset facere, totum oppositum [faceret]. et hec de condicionibus regni rasie [dicta ad presens] sufficiant.

1) *Actu*, actum B, nunc habet E.

2) *Dinoscuntur*, dignoscontur C.

3) *Perdidisset*, perderet D, E.

XIV. [BULGARIA ET RUTHENIA]

Post hec de bulgaria et ruthenia dicendum [est], que circum adiacent grecie ex septentrionali parte: Bulgaria est unum imperium magnum per se. Sedes autem imperii dicti est apud budinium¹⁾ ciuitatem magnam. Imperatores autem eiusdem imperii [omnes] uocantur cysmani. Terra est multum lata et spaciosa ac delicata²⁾, est enim decem fluminibus naualibus irrigata, siluis et nemoribus decentibus constituta³⁾, habundans in pane, carnibus, piscibus, argento et auro et mercimoniis multis et maxime cera et serico; nam in ea sunt multe argentifodine et fluuii eciam omnes trahunt arenam permixtam auro, unde ex mandato imperatoris continue leuatur et colatur aurum. [etiam] per medium istius imperii transit danubius⁴⁾ fluuius, quod ita excrecit ex multitudine aquarum in ipso intratum, quod alibi continet in latitudine spacium XIII leucarum. Animalia vnicornia, tygrides et castoria nimis habundant in terra illa, que nec est multum montuosa nec nimium plana, alibi tamen sunt montes excelsi ualde et terra multum plana. Olim istud imperium ad imperium Constantinopolitanum pertinebat, et adhuc pertinere deberet, si esset potens imperator. Post modum autem rex vngarie andreas dictum imperium sibi subiecit et per longum tempus fuit sub dominio regis vngarie, vacillante autem vngaria, tartari preoccupauerunt dictum imperium et fecerunt eum sibi tributarium; nunc seruit tartaris sub tributo, nam homines illarum terrarum communiter non sunt bellicosi, nec habent usum armorum.

XV.

Juxta hoc imperium est et alia terra permaxima, que uocatur ruthenia, que eciam similiter adiacet grecie ex eadem parte septentrionis, sicut et Bulgaria, tamen est supra bulgariam. hec [autem] terra habet consimiles condiciones cum bulgaria et ab eisdem fluminibus irrigatur, nisi quod loco imperatoris habet unum ducem permaximum virorum, qui uocatur dux leo. filiam huius leonis duxit [nunc] in uxorem Rex vngarie karulus. Olim fuit hec terra sub

1) *Budinium*, Budimum B, Budunum D, Bidunum E.

2) *Delicata*, desicata A, B, C.

3) *Constituta*, constituta B.

4) *Danubius*, E. Intr'o notă marginală: Notandum de Danubio quod continet in latitudine XIII leucas.

imperio, postmodum sub vngaria, nunc autem est sub tributo tatarorum ¹⁾, quem admodum et bulgaria ²⁾. Omnes iste nationes sunt scismatice, perfide, linguam eandem habentes. Notandum autem hic quod ruchenii, bulgari, Rasenses, sclauii, bohemi, poloni et pruzeni locuntur vnam et eandem linguam scilicet sclauoniam ³⁾, ex quo patet quod lingua sclauica maior est et diffusior omnibus [linguis] mundi.

XVI.

Ex hiis satis adueriti potest, quod bulgaria et ruthenia et Rasia sunt inter greciam et vngariam et ideo ubi dominus karolus haberet grecorum imperium, confederatione facta cum rege vngarie, idem dominus Karolus ex una parte et rex Ungarie Karolus ex altera parte de facili haberent et subiugarent omnes illas scismaticas et barbaras nationes, que tam opulenta et delicata regna, sicut iniusti possessores occupant. Et posito quod idem dominus karolus dictum imperium grecorum non haberet totum, ipse ex vna parte et dictus rex vngarie ex altera [parte] preoccuparent imperium prefatum et omnes nationes dictas; nam rex karolus frater sancti lodewici ⁴⁾, pater regis sycilie, quia ad imperium Constantinopolitanum hauebat et per consequens omnes prefatas nationes ⁵⁾ faciliter occuparet, fortissimo uinculo se coniunxit regi vngarie, eo quod filiam eius recepit pro filio suo et filiam suam dedit filio illius. ut ex duplici parte imperium dictum et nationes prefate, que facillime occuparentur ⁶⁾, impugnarentur. nec adhuc nobilior et efficacior modus proueniendi ⁷⁾ et subiugandi dictum imperium et nationes dictas, est isto, dum tamen memoratum regnum vngarie haberet pacem.

XVII. [VNGARIA]

Post has prouincias agendum est ulterius de vngaria, que magis appropinquat [ad] septentrionem. [Et est] notandum, quod regnum

1) *Tatarorum*, Tartarorum C, D, E.

2) *Bulgaria*, E. Intr'o notā marginală: Notandum quod loquitur linguam Slaunicam.

3) *Sclauoniam*, slauonicam D, Slauica, sclauonica D, E.

4) *Lodewici*, Lodouici B, C. Ludouici D, E.

5) *Nationes*, naciones prefatas D, E.

6) *Occuparentur*, occuparunt A, B, C.

7) *Proueniendi*, perueniendi D.

ungarie olim non dicebatur ungaria, sed messia et panonia ¹⁾). Messia quidem dicebatur a messium proventu, habundat enim multum in messibus, pannonia dicebatur etiam a panis habundantia; et ista consequenter se habent, ex habundantia enim messium sequitur habundantia panis. Vnde [et] de beato martino, qui de vngaria fuit, legitur lectione prima: Igitur martinus ²⁾ sabbarie ³⁾ panoniorum opido oriundus fuit. Panoni ⁴⁾ autem, qui inhabitabant ⁵⁾ tunc panoniam ⁶⁾, omnes erant pastores romanorum, et habebant super se decem reges potentes in tota messia et panonia, deficiente autem imperio romanorum egressi sunt vngari de sycia ⁷⁾ prouincia et regno magno, quod est ultra meotidas paludes et pugnaverunt in campo magno, quod est inter sicambriam et albam regalem ⁸⁾ cum X regibus dictis et optinuerunt eos et in signum uictorie perpetuum erexerunt ibi lapidem marmoreum permaximum, ubi est scripta prefata uictoria. quia huc perseuerat usque in hodiernum diem; et hac uictoria habita, acillem ⁹⁾ qui erat potentior inter VII duces, qui egressi fuerunt de sicia ¹⁰⁾, concorditer elegerunt et prefecerunt sibi in regem et optinuerunt totam terram et inhabitauerunt eam, et extunc ab vngaris, qui alio nomine huni uocantur ¹¹⁾, tota terra dicta est vngaria. habet enim [hoc] regnum prouincias et ducatus magnos, quarum: Prima est posonium. Secunda trincinium. Tercia sipis. Quarta cungolibso ¹²⁾. V-a hunga ¹³⁾. Sexta malamors ¹⁴⁾. Septima sylac ¹⁵⁾. VIII pars transiluana. IX siculi ¹⁶⁾, X sicurrite ¹⁷⁾, XI

1) *Panonia*, Pannonia D, E.

2) *Martinus*, Marthinus D.

3) *Sabbarie*, Salbarie corectat Sabarie D.

4) *Panoni*, Pannoni D, E.

5) *Inhabitabant*, inhabitant E

6) *Panoniam*, Pannoniam D, E.

7) *Sycia*, Syria B, Sithia C, Sicia D, E.

8) *Albam Regalem*, Albanam E.

9) *Acillem*. Atillam C, Acillam corectat Atillam D, E.

10) *Sicia*, Sithia C.

11) *Vocantur*, D, are nota marginală: Ungari alio nomine Huni.

12) *Cungolibso*. Cungolipso B, Liptoso C, Tingolibso D.

13) *Hunga*, Hungar C.

14) *Mala mors*, Maleramgr C.

15) *Sylac*, Silac D, E.

16) *Siculi*, Situli C.

17) *Sicurrite*, Siturrice D, Sicirrice E.

zeuriuenses ¹⁾, XII sirinia ²⁾, XIII marcia ³⁾. XIII simpronium ⁴⁾. XV Crouacia, XVI dalmacia. Hec enim prouincie equiperantur regnis in magnitudine, et ideo regnum vngarie est de maioribus regnis mundi, quantum ad terre spacium; dicitur enim comuniter, quod in longitudine habebat ⁵⁾, XL dictas et totidem in latitudine. Est enim terra pascuosa ⁶⁾ et fertilis ualde in pane, vino, carnibus, auro [et] argento, copia autem piscium excedit fere omnia regna, preterquam noruegiam, ubi pisces comenduntur pro panibus, uel loco panis ⁷⁾. terra est comuniter plana, colles paruos permixtos habens, alicubi tamen habet montes altissimos: in partibus transiluanis sunt maximi montes de sale, et de illis montibus cauatur sal sicut lapides et apportatur per totum regnum et ad omnia regna circumadiacentia.

XVIII.

Diuiditur enim vngaria in duas partes, uidelicet in partem transiluanam et in partem danubialem. Dicitur enim [pars] transilvana, quod inter ipsam et aliam partem sunt silue durantes ad III dietas; pars danubialis irrigatur per medium ab illo famoso fluuio, qui dicitur danubius, qui est de maioribus totius mundi, fertilissimus in omni genere piscium et currit uersus orientem. irrigatur et aliis fluuiis, qui sunt fere eque magni, ut danubius, uidelicet draua, zaua, tiscia⁸⁾, vag, culpa, raba, anrad⁹⁾, buga, lobret, lucarta¹⁰⁾, omnia hec flumina sunt naualia, et multum fertilia in piscibus, sicut et [in] husonibus, qui sunt maximi et delicatissimi pisces, stutionibus¹¹⁾, luciis et aliis piscibus, sicut barbotis¹²⁾ et cetera. Pars eciam transilvana irrigatur maximis fluuiis naualibus, per quos

1) Zeuriuenses, Zeurinenses B, C, Zeurienses D, E.

2) Sirinia, Firmia D, Sirmia E.

3) Marcia, Macuria D, E.

4) Simpronium, Simpromum C, Simpronum D, E.

5) Habebat, habet D, E.

6) Pascuosa, spaciosa D, E.

7) Loco panis, E, într'o notă marginală: Notandum in Norlvegia comeduntur pisces loco panis.

8) Tiscia, Ciscia, A, B.

9) Anrad, Arad D, E.

10) Lucarta, Bicarta D, E.

11) Stutionibus, scurionibus B, C, E, sturionibus D.

12) Barbotis, barbatis D, E.

cum magnis nauibus deferuntur sales ¹⁾ per totum regnum et ad alia regna uicina uidelicet vysic ²⁾, thecu ³⁾, thalabint ⁴⁾, thiscia, soget ⁵⁾, purut, lapis, econus, aragas, morus, bistrice ⁶⁾. fere pro maiori parte hec flumina cum arena trahunt aurum et ideo in vngaria continue faciunt lauari et colari aurum ac congregari principes ac ceteri homines nobiles, qui sunt iuxta dicta flumina, [sed et] ista [flumina] habundant in piscibus nimis.

XIX.

Preter budam ⁷⁾, ubi est sedes regni, que est maxima ciuitatum, strigomum ⁸⁾, vbi est archiepiscopatus strigoniensis, laurinum ⁹⁾, vbi est episcopatus iauriensis, zagrabiam, ubi est episcopatus zagrabiensis ¹⁰⁾, vesprimium ¹¹⁾, ubi est vespriniensis episcopatus, quinque ecclesias, vbi est episcopatus quinque écclesiensis, alba iula ¹²⁾ vbi est episcopatus transiluanus, tirnam, posonium et baiam, non sunt plures ciuitates in tota vngaria, preter quinque alias circa mare in dalmacia; sunt tamen multa opida, [castra] seu fortalicia et uille innumerabiles in dicto regno, et cum hoc [toto] uidetur prefatum regnum esse omnino uacuum propter magnitudinem eiusdem. Sunt et alii duo [archi]episcopatus in regno vngarie, uidelicet colocensis ¹³⁾ intus in vngaria et spalatensis, qui est [in] dalmacia circa mare.

XX.

Sunt comuniter parui homines et nigri ac eciam sicci, [et] bellicosi sunt ualde in quolibet genere armorum, precipue tamen sunt optimi sagitarii, paruos habent equos comuniter, licet alias

1) *Deferuntur sales*, defertur sal D, E.

2) *Vysic*, Visie B, C. Visic D, Vesic E.

3) *Thecu*, Techu D, E.

4) *Thalabint*, Calabine D, E.

5) *Soget*, Sogec D, E.

6) *Bistrice*, Bisturice B, G, Bicrice D, E.

7) *Budam*, Budun B.

8) *Strigomum*, Strigonum D, E.

9) *Laurinum*, laurinum A, B, C.

10) *Zagrabiensis*, Zagrabiensis, D, E.

11) *Vesprimium*, Vesprinum D, E.

12) *Alba iula*, Zulle A, Julle B, ville C, Albaiula E.

13) *Colocensis*, Colcensis D, E.

multum fortes et agiles, principes tamen et nobiles habent equos magnos et pulcros, populus vngarie est multum deuotus et catholicus, principes uero et nobiles sunt multum crudeles. potentes sunt ualde dicti principes, nam aliqui ex eis facere possunt X milia armatorum, aliqui uero V milia, illi uero qui minus facere possunt II milia. Omnis tenetur regem sequi vbicumque uoluerit cum tota gente sua, abque aliquo stipendio, et quantumcumque regi placuerit eciam ad X annos, verum tamen omnia loca per que transeunt deuastant, unde rex quantumcumque uellet et [pro] quanto tempore uellet, posset ducere secum centum milia armatorum¹⁾. Vix autem nunquam reges morantur in ciuitatibus, sed tamen in campis, principes autem et officiales sui, qui sunt in terra, tenentur necessaria eisdem ministrare.

XXI.

Quinque ducatus sunt in vngaria. primogenitus regis debet regnum habere et post patrem regnare. Secundo genitus primum ducatum, tercio genitus secundum ducatum et sic de singulis. Omnes ducatus sive banatus iuxta uulgare vngaricum habet rex nobilibus conferre et iterum ab eodem recipere et alteri tradere iuxta uoluntatis beneplacitum. preter hos officiales est palatinus et magister tarnicorum palatinus uocatur ille qui est iusticiarius in tot regno. Secundus a rege magister tarnicorum; uocatur ille, qui est super tributa. Notandum [est], quod rex vngarie nullum thesaurum congregat, sed omnia que habet expendit in suis baronibus et nunciis et barones omnia sua expendunt in rege. Circuncingitur autem vngaria ex parte orientis Rasia, bulgaria et ruthenia, que sunt medie inter dictum regnum et greciam ut dictum est; a parte meridiei circuncingitur mari adriatico, quod est iuxta apuliam, abruncium²⁾ et marciam; ab occidente circuncingitur theotonia³⁾ et boemia, a septentrione uero polonia et tataris⁴⁾.

1) *Armatorum*, In E, nota marginală indică: Notandum quod rex Vngarie potest ducere C milia armatorum.

2) *Abruncium*, Abruntium D, Abruntum E.

3) *Theotonia*, Theutonia D, E.

4) *Tataris*, Tartaris C, E.

XXII.

Notandum hic [est], quod nondum sunt tricenti ¹⁾ anni, quam vngari ad fidem sunt conuersi per sanctum stephanum eorundem regem cuius filius eciam est canonizatus, rex hemericus ²⁾; demum eciam sanctificati sunt de domo illa sanctus ladislaus rex, et sancta elizabet ³⁾, soror domini belle regis eiusdem regni; sororem [uero] vterinam huius sancte elizabet ac domini regis belle dicti duxit iacobus rex aragonum in uxorem, ex qua genuit filias, petrum, quondam regem aragonum ⁴⁾, iacobum regem maioricarum ⁵⁾, et reginam francie ysabellam. A dicto domino rege vngarie, bella, nati sunt duo filii videlicet, rex stephanus et virgo margareta, cuius cononizacio nunc petitur. Ex quo patet, quod dictus rex stephanus et virgo margareta, soror sua fuerunt secundi germani cum regina francie ysabella. Et ex hoc etiam patet, quod inclitus rex francorum est nepos eorundem; a rege uero stephano prefato genitus est unus filius ladislaus, qui postea regnauit post patrem et habuit sororem regis [karoli] sycilie in uxorem. Sed ex ea prolem suscipere non potuit, vnde mortuus est sine herede; ab eodem eciam rege tres filie processerunt, quarum primogenitam habuit imperator Constantinopolitanus qui nunc est, sed ea moriente duxit filiam marcionis montis ferrati. Secundam tradidit regi sycilie qui nunc est. Terciam regi serui stephano. Quartam posuit in monasterio ubi iacet corpus prefate uirginis margarete sororis sue, in quo stetit per triginta duos annos, postmodum apostatauit ⁶⁾ et nobilem quendam de bohemia ⁷⁾ duxit in maritum, quo mortuo duxit regem rasie in uirum et ex ea dictus rex rasie habet ⁸⁾ filiam, quam vellet tradere domino karolo uel filio suo et qui prefatus rex vngarie ladislaus mortuus est sine herede, ut dictum est, ac eciam sorores eius omnes fuerunt nupte scismaticis, preter reginam sycilie, ideo ipsa sicut

1) *Tricenti*, Trecenti, D. In nota marginală a codicelui D: Sanctus Stephanus, Sanctus Emericus.

2) *Hemicus*, Emericus D, E.

3) *Elizabet*, In nota marginală a codicelui D: Sanctus Ladizlaus, sancta Elisabet.

4) *Aragonum*, Arragonum C, D, E. Nota marginală din cod. D: nota de rege vngarorum qui et que ex ipso processerunt.

5) *Maioricarum*, Maioricorum E.

6) *Apostatauit*, apostotauit A, B.

7) *Bohemia*, Boemia C, D, E.

8) *Habet*, habuit C.

catholica remansit heres regni et ipsa fecit donationem de dicto regno filio suo primogenito karolo scilicet martello ¹⁾), quo mortuo successit eidem in regno karolus bertus ²⁾), filius suus, qui nunc regnat [ratione] iam tacta; hec de vngaria sufficiant.

XXIII. [POLONIA].

Polonia diuiditur in sex ducatus, quorum duces sunt potentes quasi reges, sunt autem [hec] nomina ducatum: Cracouiensis, Opoliensis, Bratislouiensis, Glogouiensis, Gnisnensis ³⁾ et magouiensis ⁴⁾. licet antipuitus ⁵⁾ polonia reges haberet a centum tamen annis caruit rege. Anno uero domini M^oCC^o nonagesimo elegerunt sibi in regem, ducem Cracouie, qui regnauit annis tribus et mortuus est sine filio masculo; habuit tamen vnam filiam, quam duxit rex boemie in vxorem et cum ea habuit regnum polonie. Sed dicto rege boemie mortuo illam dominam Rex romanorum dedit filio suo secundo genito in vxorem, et cum ea intendit habere prefatum regnum polonie, sed duces prefati eidem resistunt, eo quod naturale odium est inter ipsos et teotonicos ⁶⁾. Olim dicebatur polonia Wandalia ⁷⁾ a Wandalo fluuio. hii sunt Wandali, qui italiam et affricam deuastantes tempore beati augustini, quieuerunt in finibus hispanie ⁸⁾. Terra est pascuosa, nemorosa, et lata ualde; habundat in pane sed caret [omnino] vino; irrigatur Wandalo iam dicto, Odera, nisa, bobera et magara, piscibus habundat multum et carnibus; argentifodine [et montes de sale sunt in ea. Tigrides, unicornia, castoria] et equi indomiti multi sunt ibi. Catholici sunt omnes et ob deuotionem, quam habent ad romanam ecclesiam, quelibet domus tenetur soluere, vnum denarium romane ecclesie et uocatur denarius sancti petri. Olim omnes poloni ibant tonsi sicut conuersi cistercienses ⁹⁾, sed nunc aliqui incipiunt dimittere crines. bellicosi sunt satis et pulchre stature; hec de polonia sufficiant.

1) *Martello*, Macello D, E.

2) *Karolus bertus*, Karolus Robertus rex Hungarie, in nota marginală a codicelui B.

3) *Gnisnensis*, *Gnisuensis* A, B, C.

4) *Magouiensis*, *Margomensis* B, *Mangoniensis* D, E.

5) *Antipuitus*, greșit in loc de antiquitus.

6) *Teotonicos*, *Teonicos* B, *Theotonicos* C, *Theutonicos* D, E.

7) *Wandalia*, *Wandasias* D.

8) *Hispanie*, *Yspanie* B, *Hyspanie* C, E.

9) *Cistercienses*, *Cysterienses* E.

XXIV. [BOEMIA].

Boemia est regnum opulentum ualde in argento et auro eo quod habundat multum mineris ¹⁾ talibus. Duas habet partes uidelicet boemiam iam tactam et pomoraniam ²⁾. principalis ciuitas regni est praga, que est sita in boemia. Terra non est magna in quantitate, vnde nullus archiepiscopatus est in regno illo, nam [dicitur quod] boemia olim non erat regnum, sed ducatus. Nam fredericus imperator, non ille ultimus [fredericus], sed penultimus ducem dicte terre fecit regem eiusdem et pincernam ³⁾ regis romanorum. Omnes boemi sunt magni et subtiles fures ⁴⁾, [comuniter] non sunt bellicosi, nec reges sunt potentes ex parte hominum de regno, potentes tamen sunt, quia ex multitudine [pecunie] quam habent ex argentifodiis, conducunt multos stipendarios ⁵⁾; habundat pane, sed caret omnino vino, nisi aliunde portetur. Ceruisiam tamen bonam habet; linguam sclauicam ⁶⁾ loquuntur in utraque parte prouincie [scilicet] in boemia et pomorania. Et quia rex dictus [boemie] mortuus est sine herede, ideo rex romanorum uult illud regnum pro suo filio occupare, sed barones de regno contradicunt eidem; hec de boemia sufficiant.

1) *Mineris*, *Mineriis* D, E, *Mineralibus* C.

2) *Pomoraniam*, *Pomoramiam* B, *Pomerariam* D, E.

3) *Pincernam*, *piscernam* E.

4) *Fures*. In codicile C ca notă marginală: Boemi sunt subtiles fures.

5) *Stipendarios*, *stipendiarios* D.

6) *Sclauicam*. In D ca notă marginală: slauonica.

[DESCRIEREA EUROPEI ORIENTALE] ¹⁾

I

Trei sunt părțile principale ale lumii: Asia, Africa și Europa. *Asia* ²⁾ se întinde dela miază-zi, către răsărit spre miază-noapte; se chiamă însă această parte a lumii Asia, după o femeie oarecare astfel numită care a stăpânit în antichitate împărăția Răsăritului. Europa se întinde dela miază noapte spre apus; se chiamă însă Europa după fiica regelui Agenor care avea acest nume și a stăpânit în antichitate împărăția Europei întregi. Africa însă se întinde dela apus spre miază zi; se chiamă însă această parte a lumii Africa, după oarecare femeie astfel numită care a fost fiica regelui Libiei și a stăpânit în antichitate împărăția Africei. Din acestea se vede lămurit că Asia cuprinde jumătate din întreaga lume, iar Europa și Africa cealaltă jumătate. Asia însă se împarte în (*Asia*) cea mare și (*Asia*) cea mică. Despre Asia cea mare a vorbit destul de complet domnul de Kurchi ³⁾, iar despre Asia Mică și despre unele părți ale Europei se va vorbi aci pe scurt, cu privire la moravurile și condițiile de traiu ale oamenilor și provinciilor ce se cuprind în amintitele părți ale Europei. Și fiindcă prima parte a Europei se

1. *Descriptio Europae Orientalis*. In manuscris lipsește titlul.

2. *Asia*. Pasagiul acesta și altele cari mai urmează sunt luate după *Speculum historiale* al lui Vincentius Bellovacensis (de Beauvais), pe care, neavându-l la îndemână, vom face citatele după arătările lui Gôrka.

3. *Kurchi*. Haytonus, dominus de Curchi, era un principe din Armenia, ajuns mai târziu frate în Ordinul Praemonstratens și a scris în 1307, în limba franceză și latină, *Flos historiarum terre Orientis*. În această operă sunt descrise ținuturile din Asia, în afară de cele din Asia Mică. Corc, Curch, Curscho sunt numele cetății Gorigos, vechia Corycus din Cilicia.

numește Thracia¹⁾), care acum se chiamă Grecia, va trebui deci să tratăm mai întâi despre Tracia sau despre împărăția constantinopolitană, apoi despre diferitele regate, al Rasiei²⁾), Bulgariei, Rutheniei, Albaniei, Ungariei și Poloniei.

II

Cât privește Grecia sau împărăția constantinopolitană, trebuie să spunem că numita împărăție cuprinde două părți și anume *Asia Mică* și numita *Tracie* și de aceea împărăția aceasta se recunoaște a fi foarte mare și tare bogată; căci prima parte a acestei împărății este *Asia Mică*, în care se găsesc acele faimoase cetăți pe cari la amintește fericitul Ioan în apocalips³⁾ și anume *Effesus*, despre care vorbește apostolul în epistola către Efeseni, *Filadelfia*, *Laudicea*, *Thiatira*, *Pergamum* și *Sardes*; aci este și *Calcedonia*, cea mai mare dintre cetăți, unde de obicei se țineau sinoadele ecumenice; aci este și *Nicomedia*, în care principele *Hanibal* din *Cartagina*, fugind de frica *Romanilor*, și-a dat sufletul, otrăvindându-se. În afară de aceste cetăți faimoase, se găsesc, tot în *Asia*, care acum se numește de *Greci Anatolia*⁴⁾ patru sute de cetăți mari, exceptând orașele, castrele, fortărețele și nenumeratele sate. Intreaga țară amintită este udată de cincisprezece fluvii navigabile și în apropierea *Traciei* sau în apropierea părților constantinopolitane curge *Dunărea*, cel mai mare dintre fluvii, care, trecând prin *Ungaria* spre *Bulgaria*, străbate *Alpii*⁵⁾ și se frânge în întregime într'un mare torrent⁶⁾, al cărui muget se aude cale de trei zile⁷⁾. În urmă, se des-

1. *Thracia*. Țara *Thraciei* este luată în accepțiunea ei din epoca greco-romană, adică numai partea sudestică a Peninsulei Balcanice.

2. *Rasia* sau *Rascia* este partea sudică a vechii *Sârbii*.

3. *Apocalips*. Apostolul Ioan, în *Apocalips* I, 11, amintește cele șapte biserici creștine.

4. *Anatolia*, anonimul geograf îi spune *Natuli*.

5. *Alpii*. Munții cei înalți se numeau odinioară *Alpes*; *mons* însemna mai mult deal sau colină. *Serbarea septimontium*. de la Roma, era serbarea ce se făcea pe cele șapte coline.

6. *Torrent*. Danubius grande facit precipitium *Mon. Ger. Hist.* SS. XXVII 371.

7) *Cale de trei zile*. În latina medievală *dieta* însemnează cale de o zi. *Ducange*, sub voce: *Dieta*, iter quod una die conficitur, vel quodvis iter.

parte în șapte guri¹⁾ și, trecând prin zisa țară²⁾, intră în marea Pontică sau, după alții, în Marea cea mare³⁾; această parte a Greciei cuprinde șapte provincii și anume Bithinia, de unde s'a născut fericitul Lucas⁴⁾; și se chiamă Bithinia⁵⁾; după un rege oarecare numit astfel. Galatia e numită după Gallioi, fiindcă a fost odinioară ocupată de națiunile Gallilor; către locuitorii acestei provincii este adresată epistola către Gallateni; dar există lângă Constantinopol și un oarecare castru numit Galatha. Ysauria astfel numită, fiindcă este plină și încărcată de toate bunătățile. Frigia, în aceasta a fost situată cea mai faimoasă dintre cetăți, Trogia⁶⁾. Libdia⁷⁾, în această provincie era odinioară reședința regatului Asiei; ea este ca și o insulă, fiindcă este înconjurată de două fluvii mari, navigabile, Ela și Pacolus⁸⁾. Caria, în aceasta se găsește fluviul cu numele Arius care conține în abundență nisip amestecat cu aur. Pamphilia e numită astfel după regele Pamphil. Asia amintită, care este o parte a Greciei, conține în sine numitele provincii. Din spre răsărit ea este înconjurată de Turci, din spre miază-noapte de Tătari și Rutheni, dinspre apus de Bulgari și Cumani, dinspre miază-zi de Tracia. Țara e bogată în de toate și îmbelșugată în pâine, vin, pește, carne, aur, argint, mătase, dar oamenii acelei țări sunt foarte nevolnici și nepricepuți de loc în războiu și de aceea plătesc tribut Turcilor și Tătarilor. Dar, fiindcă n'au voit să plătească tributul numiților Turci, după trecere de șapte ani, întreaga lor țară a fost devastată, depopu-

1) *Guri*. În antichitate se socoteau șapte gurile — *ostia* sau *capita* — Dunării. Ptolemeu, între alții, ne spune că Dunărea are ca și Nilul șapte guri. După Herodot, Dunărea sau Istrul avea numai cinci guri. În general se numărau următoarele șase, de la nord spre sud: Psilum, Boreum, Pseudostomon, Calum, Noracum și Sacrum (Hieron sau Peuce). Vezi *Insula Șerpilor în Romanica*, p. 127.

2) *Zisa țară*. După *Descriptio Europae Orientalis*, urmează că împărăția Grecilor se întindea și la nordul Dunării sau că, cel puțin, suzeranitatea ei era și la nordul acestui fluviu: *transiens per dictam terram*.

3) *Marea cea Mare*. În evul mediu Marea Neagră purta mai multe numiri, între cari *Pontus Euxinus*, ca și în antichitate, *Mare Maurum*, *Mare Nigrum*, *Mare Maius*.

4) *Beatus Lucas*. Anonymus, fiind preot predicator, era natural să insiste asupra localităților importante din punctul de vedere al bisericii.

5) *Bithinia*. Gôrka observă că, numai printr'o eroare, Anonymus ne arată că Sfântul Luca s'a născut în Bithinia. El s'a născut în Antiochia și numai a fost înmormântat în Bithinia.

6) *Trogia*, adică Troja.

7) *Libdia*, adică Lidia lui Croesus.

8) *Pacolus*, adică râul Pactolus.

lată și sărăcită de ei și din pricina aceasta influența împăratului din Constantinopol a fost mult scăzută; numiții locuitori sunt creștini, dar schismatici perfizi ¹⁾).

III

A doua parte a Greciei se chiamă *Tracia*, numită astfel după fiul lui Iaphet, fiul lui Noe, în urmă Grecia ori Tracia. În prima parte a acestei Tracii, lângă marea mediterană, pe un oarecare munte nu prea înalt, este așezată cea mai faimoasă dintre cetăți, Constantinopolul, numită astfel după împăratul Constantin, căci la început se numea Bizanțiu; această cetate numitul împărat Constantin a făcut-o aproape egală în mărimea de bogății și de glorie cu cetatea Roma. În ea sunt două palate imperiale ²⁾, fabricate din marmoră de porfir ³⁾, de o minunată frumusețe și, fiindcă fiii împăraților cari se nășteau în aceste palate se numeau porfirogeniți, erau numiți astfel, fie după palate, pentru că erau construite din porfir, fie pentru că atunci când se nășteau erau puși, chiar la nașterea lor, deasupra unei pietre de porfir. În urmă, s'a luat obiceiul ca toți fiii împăraților să se numească porfirogeniți. Totuși trebuie să se observe că împăratul care stăpânește acum nu se chiamă porfirogenitul, ci Andronicus, pentru că atunci când s'a născut, tatăl său, Michail Paleagius, încă nu ocupase domnia constantinopolitană ⁴⁾. Și, de aceea, nu se numește ca fiu de împărat. În acea cetate este și o biserică de o frumuseță minunată, consacrată în cinstea sfântei Sofii ⁵⁾. Cetatea amintită și regiunea dimprejur, care propriu zis se numește Tracia, dinspre răsărit este înconjurată de Propontida, căci propontidă se numește arcuirea acelei mări, pe unde se trece în Asia Mică, la Turci și Tătari și la ceilalți barbari, având o lărgime numai de șapte stadii; în vechime însă ea se numea Helles-

1. *Perfizi*. Un călugăr catolic, însărcinat cu misiunea de a face proselitism, nu putea numi pe creștinii ortodocși de cât perfizi.

2. *Palate imperiale*. În secolul X—XIV se găseau la Constantinopol două palate imperiale, unul numit Marele Palat și al doilea Blacherna. În cel de al doilea pare a fi fost o colonie de Vlachi. Cf. Pauly Wissowa, *Realencycl. ad. vocem*.

3. *De porfir*. De aceea se numea casa de porfir.

4. *Domnia Constantinopolitană*. Constantinopolul a fost ocupat de Greci la 25 Iulie 1261 și la 17 August, același an, Michael Palaeologul și-a făcut intrarea triumfală în oraș.

5) *Biserica Sfintei Sofii*, astăzi moschee turcească.

pontus. Dinspre miazăzi este încunjurată de Marea Mediterană, unde are și un port foarte vestit și foarte mare; în apropierea acestui mare port, din bunăvoința împăratului, Ianuensii stăpânesc două cetăți, dintre cari una se chiamă Trapezunt ¹⁾ și a doua Sinope ²⁾, cel ce se găsește în fruntea lor se chiamă camino, adică marcio ³⁾. Din spre apus este înconjurată de Macedonia care a fost patria lui Alexandru, în care se află acea faimoasă cetate Philippi, la care apostolul își scrie epistola sa către Philippeni. Dar acum este aproape distrusă; totuși se vede încă și astăzi staulul de marmoră al calului lui Alexandru numit bucefal. Din spre miază noapte se mărginește cu Dunărea care se varsă pe șapte guri, după cum s'a spus, dintre cari fiecare are în lățime ca la trei leghii ⁴⁾.

IV

În afară de această provincie care, propriu zis, se numește Tracia, această parte a Greciei cuprinde și alte provincii. Și anume întâi, Macedonia, numită astfel după regele Macedo. În aceasta se află muntele Olimp, ce se înalță până într'atâta, în cât în vârful lui nici norii nu se mai simt; ea are din abundență vine de aur și de argint, dar în care se găsește și o câmpie foarte frumoasă, cu totul șeasă, având o lungime, de o cale de trei zile și tot de atâtea în lățime; este udată de două râuri navigabile. Din spre răsărit se mărginește cu Constantinopolul sau Tracia, din spre răsărit cu Achaia, din spre apus cu Thesalonicul, din spre miază noapte este înconjurată de Rutheni. A doua, Thesalia, numită astfel după regele Thesalus. Iar această regiune este foarte lată și bogată; și până și în ziua de astăzi ea își păstrează numele de regat, căci se chiamă regatul Thesalonicului ⁵⁾. În ea se găsește acea faimoasă cetate, care

1. *Trapezus*, azi Trebizunda este o cetate pe litoralul asiatic al Mării Negre, câțeva vreme capitală a imperiului grecesc.

2. *Sinope*, cetate în aceeași regiune. Informațiunile ce are despre aceste două cetăți, Anonymus le-a primit de la altcineva, nu și le-a câștigat direct. De aceea, se și vede o mare lipsă de precisiune.

3. *Camino, marcio*. Ducange, sub voce: *Marchio, Marchisus, Marchensis* etc. *Marcae vel Marchae seu Provinciae limitanae praefectus, comes Marcae praepositus*.

4. *Leghii*, *Leuca*, *leuga*, *lega*, *legua*, o măsură gallică pentru lungime. O leghe era de 1500 pași.

5. *Regatul Thesalonicului*. După cucerirea Constantinopolului de Cruciați, Bonifaciu de Montferrat a întemeiat în Septembrie 1204 regatul Thesalonicului, care a dăinuit până la a. 1222. Gôrka *op. cit.*, p. 11.

se numește Thesalonic, după care se chiamă toată regiunea, având un port de mare foarte întins. În ea se găsește și muntele Parnasus, odinioară închinat lui Apollo. Acum însă se chiamă Sfeptagoria, ceea ce însemnează Muntele Sfânt, fiindcă aci se găsește o mulțime de monachi greci, anahoreți, cărora li se spune călugări¹⁾; aceasta a fost patria faimosului ostaș Achille. În ea au fost la început îmblânziți caii și s'au fabricat dinari de aur; este udată de patru fluvii mari. O mare parte din această provincie sau regat o stăpânește regele Rasiei sau Serbiei și aceasta sub titlul de dotă, fiindcă el a luat în căsătorie²⁾ pe fiica împăratului care domnește acum. Și este înconjurată această provincie, din partea de răsărit, de Macedonia, din partea de miază zi de Achaia, din spre apus de Rusia sau Serbia, din spre miază noapte de Bulgaria. Este de notat aci că între Macedonia, Achaia și Thesalonīcul se găsește un oarecare popor, foarte mare și răspândit, care se numește Blazi³⁾, cari și altă dată au fost păstori ai Romanilor și din cauza terenului roditor și plin de verdeață trăiau odinioară în Ungaria, unde se aflau pășunile Romanilor⁴⁾. Dar, în urmă, fiind izgoniți de aci de Unguri, au fugit în acele părți⁵⁾; ei au în abundență multă brânză excelentă, lapte și carne mai presus de alte nații. Țara acestor Blachi, care este mare și bogată, a ocupat-o aproape în întregime armata prințului Carol care e stabilită în părțile Greciei și, de aceea, s'a îndreptat spre regatul Thesalonīcului și acum, pe apă și pe uscat, cucerește cetatea numită Thesalonic, împreună cu regiunea dimprejur. A treia, Achaia, astfel numită după regele Acheu; această provincie, în afară de partea ce este alipită Macedoniei, este înconjurată de toate părțile de mare și de aceea este aproape o insulă. Capitala acestei provincii este Corintul, care din pricina frumuseții și a celebrității ce a avut odinioară, se chiamă perla Greciei; către aceasta își adresează apostolul epistola sa, către Corinteni. În ea sunt și alte cetăți foarte vestite,

1. Călugări. Monachi, praesertim senio et aetate venerandi, la Ducange, sub voce.

2. Căsătorie. Țara cucerită dela Uros II Milutin i-a fost cedată tot lui în 1299 de Andronic al II, ca dotă fiicei sale Simonis, pe care a luat-o în căsătorie Uros, deși ea era numai un copil de 6 sau 8 ani. Const. Jirecek, *Geschichte der Serben* II, p. 240 cf. Gôrka, *op. cit.*, p. 12.

3. Blazi. Despre Blachia, Vlachia, Walachia vezi și I. Arginteanu, *Istoria Românilor Macedoneni* 1904 și G. Murnu, *Istoria Românilor din Pind*, 1913.

4. Pășunile Romanilor. Vezi Introducerea p. 7.

5. Fugierunt. Vezi Hașdeu, *Strat și Substrat, Genealogia popoarele balcanice în An. Ac. Rom.* 1892.

hunăoară Patras, unde a fost crucificat sfântul Andrei și unde corpul acetuia zace îngropat, Clarentia ¹⁾, Andravilla ²⁾ și multe altele. Popular provincia aceasta se cheamă Morea, latinește însă Principatul Achaiei. O parte din acest principat a ocupat-o prințul ³⁾, fiul regelui Syciliei; dar, și celelalte părți le țin ocupate Galli și Latinii. Această provincie este udată de un singur mare fluviu navigabil care se cheamă Crimantos; acesta duce în valurile sale o piatră numită albesseu care odată aprinsă nu se mai stinge nici când. Se nasc în această țară și mierle foarte albe. A patra, Elada, astfel numită după regele Eladius. Dar acum se cheamă ducatul athenian, căci în ea se află cetățile Athena, Theba, Peloponesul și Achademia, odinioară comuna filosofilor ⁴⁾. Această provincie însă este situată între Macedonia și Achaia, spre Constantinopol, și este guvernată în întregime de Galli și de Latini. A cincea, Lacedemonia; în ea se află Nigropontus care este cârmuit și locuit în întregime și de Galli și Lombarzi. Această provincie este mică în extindere, cu toate acestea, este plină de farmec și în formă de insulă. A șasea, Epirul, numită astfel după Pirus, fiul lui Achille; ea se cheamă acum țara Despotului ⁵⁾. Ea este o provincie mare și lată, având în sine cetățile Neupotasensă ⁶⁾, Gridensă ⁷⁾, Belgradensă ⁸⁾ și Sivaricensă ⁹⁾ și multe alte cetăți și castre. O parte din această provincie o stăpânește principele Achaiei, fiul regelui din Sicilia, în numele soției sale, care este fiica Despotului ¹⁰⁾, cu toate că fratele uterin al soției aceluiasi principe care acum, din nou, a luat în căsătorie pe fiica împăratului din Constantinopol, a pornit luptă vitejească împotriva lui și are succese față de el, după cum se spune. A șaptea Cretha,

1. *Clarentia*. Clarentia, Charenza, Glarentsa în Morea.

2. *Andravilla*. Andraville, Andravida, Andravis, aproape de Clarentia.

3. *Princeps*, Filipp de Tarent, fiul lui Carol II, regele Siciliei. Cf. Gôrka *op. cit.*, 15.

4. *Villa philosophorum*. Cetatea filosofilor, în care se găsea Academia lui Plato, este Athena.

5. *Țara Despotului*. După cucerirea Constantinopolului de către Cruciați, Michail Angel Comnenul a întemeiat *despotatul*, adică domnia Epirului.

6. *Neupotasensă*, Naupactos.

7. *Gridensă*, Agrinium, Agrinion.

8. *Belgradensă*, Bellegrada, Belgradum, Berat.

9. *Siuaricensă*, Serquices, Serviana, aproape de Janina.

10. *Fiica Despotului*. Despre căsătoria lui Filipp de Tarent, fiul lui Carol II regele Siciliei, cu Tamar, fiica lui Nicephor Ange, despotul Epirului și a Annei Cantacuzena, din a. 1294 vezi Buchon, *Recherches historiques*, la Gôrka, *op. cit.* p. 16.

numită astfel după regele Cretha; ea se numea odinioară Centopolis, fiindcă era împodobită cu o sută de cetăți vestite, deși acum sunt distruse și, acelea cari mai sunt, nu se mai găsesc în acea floare în care au fost. Această provincie este o ținută și e în stăpânirea și cârmuirea Venețienilor. Această ținută, ea cea dintâi, s'a făcut celebră prin vâsle și săgeți, ea cea dintâi a învățat să se scrie legile, ea cea dintâi a descoperit escadroanele de călăreți și, ea cea dintâi a favorizat studiul muzicii; ea nici nu produce, nici nu crește cerbi, lupi, vulpi, șerpi, bufnițe și alte fiare vătămătoare și dacă se aduc acolo de undeva, mor îndată, după cum ne raportează oamenii cu experiență.

V

Pe lângă această ținută sunt și alte insule cari se întind până aproape de Cypru și de marea cea mare, până la marea Adriatică, cari sunt și trebuie să fie ale împăratului Grecilor. Și aceste insule se numesc Cyclade, fiindcă ele înconjoară și sunt situate chiar împrejurul Greciei și cele mai însemnate sunt 12: Prima este Rodos, în care a fost Colosul de bronz, a cărui înălțime era de 70 coți. Din această ținută și din cetatea Rodia a fost Ptolemeu care a scris *astrologia* sa¹). Această ținută, împreună cu cetatea sa Rodia, au ocupat-o nu de mult Hospitalierii cu o mare pagubă de materiale și de persoane; tot din această ținută a fost și Minodimus, cel mai de seamă școlar al lui Aristotel. A doua este Delos; Delos în grecește însemnează manifestare, fiindcă ea cea dintâi apare între insule. Se numește și Orthogia, din cauza mulțimii de prepelițe, cari sunt aci și pe cari Grecii le numesc orthogie²). A treia se cheamă Cenodes³); în aceasta s'au strâns navele Grecilor împotriva Troiei. Iar a patra e Michilene⁴), prin care e drumul pe apă din Syria

1. *Astrologia* sa. Despre celebritatea lui Ptolemeu, vezi Migne, *Patrologia latină* LXXXV, p. 170, aprecierea S. Isidor Hispal. *Etym.* III 16: In utraque lingua (graeca et latina) diversorum quidem sunt de astronomia scripta volumina, inter quos tamen Ptolemaeus apud Graecos habetur praecipuus, hic etiam, et canones instituit, quibus cursus astrorum inveniantur.

2. *Delos*, insula Delos. cf. Isid Hispal. *Etymol.* XIV cap. VI în Migne *Patrol. latina*, LXXXII p. 511.

3. *Cenodes*, probabil Tenedos, faimoasa ținută, în care se retrăseseră Grecii.

4. *Michilene*, Mitilene. Insula Lesbos a primit, după epoca clasică, numele capitalei sale, Mitilene.

și Cypru spre Italia, despre care apostolul, în faptele apostolilor: «apropierea am avut-o grea din cauza bitalassului, adică a țărmlui ce se întindea în mare». A cincia Ytharia¹⁾, aceasta nu are nici un port. A șasea Melos care e foarte rotundă²⁾. A șaptea Parion, numită astfel, fiindcă produce cea mai albă marmoră și piatră de Sardes. A opta Zyon. A noua Sampnia³⁾ din care s'a născut Sibilla Samia și Pitagora Sammius, după care s'a dat numele unei filosofii. A zecea Abydos care este lângă Propontida și Hellespont. În aceasta se spune că Xerxes a făcut un pod de corăbii și că a trecut de aci în Grecia. A XI Choos⁴⁾, din care se zice că s'ar fi născut medicul Ypocras. Se spune însă că a fost vestită în măestria făcerii lânii pentru podoba femeilor. A XII Chephalonia, aceasta este lângă Achaia și țara Despotului; ea aparține totuși principatului Achaiei.

VI

La dreptul vorbind, există și a opta provincie a acestei Grecii, *Dalmacia*, astfel numită după Delmi, cea mai mare cetate din aceeași regiune, cu toate că chiar cetatea aceasta, în urmă, a fost numită Salona care acum este distrusă. Iar această provincie avea anexate niște provincii, anume Rasia și Servia și Croacia și se întindea până la Ystria, aproape de Veneția, cale de trei zile. În adevăr, această provincie, împreună cu regatele unite, în timpul împăraților celor buni din Constantinopol, era prima provincie a Greciei, dar slăbind împărăția și ne mai găsindu-se în vigoarea de mai înainte, o parte a acestei provincii au ocupat-o Veneții, o parte Ungurii. Regiunile însă dimprejur le-au ocupat de mai înainte Sclavii și Ungurii, iar acum nu pare că aparține zisei împărății din Constantinopol.

VII

Căci a fost și este până acum, dintre toate părțile lumii, numita împărăție constantinopolitană cea mai strălucită; în afară de

1. *Ytharia*, Icaria, una dintre Ciclade, unde se spune că a căzut legendarul Icarus.

2. *Rotundă*: Melos omnium insularum rotundissima. Isid. Hisp. *Etyim.* XIV, 6, 28.

3. *Sampnia*, Samos, patria lui Pythagoras, vestită pentru ceramica samiană.

4. *Choos*, Choos, patria lui Hippocrates, vestită pentru industria lânii. Isid. Hisp., *ibidem*.

cetățile din Asia minoră pe cari le-am arătat mai sus, care este prima parte a Greciei, sau a împărăției constantinopolitane, în provinciile din partea a doua, adică a Traciei și a insulelor amintite, exceptând castrale, fortărețele, orașele și satele, se socotesc de cei cunosători alte cinci sute de cetăți, și, mai de grabă, poate mai multe decât mai puține. Dar noi deocamdată nu credem aceasta, deși am putea crede că, în vechime, au fost în adevăr atâtea, fiindcă se văd acolo multe ruine de cetăți. Zisa împărăție este în realitate, în ce privește partea a doua a sa, adică Tracia, foarte bogată, având în abundență mult aur, argint, mătase, pâne, vin, carne și toate cele pentru hrană. Toți principii din Grecia și ceilalți nobili și toți cei din familia împăratului merg îmbrăcați în stoffe de mătase și aurite sau în blănuri stacojii din piei scumpe¹⁾. De obicei ei poartă haine lungi, desfăcute însă îndărăt, ca și înainte, cu mâneci largi, ca dalmatica²⁾, căci dalmatica este un fel de îmbrăcăminte grecească numită astfel după Dalmatia.—Ea, dintr'un punct de vedere este a opta, după alții însă prima provincie a Greciei,—fiindcă în acea parte a Greciei se foloseau mai ales atari haine. Intre celelalte măreții, susnumitul împărat constantinopolitan are și următoarele: că el niciodată nu merge călare, fără ca două sau trei mii de soldați să nu meargă înaintea lui și să nu-i urmeze, ca pedestrași și călăreși. Rare ori el mănâncă în cameră, ci totdeauna într'o curte comună, foarte mare, într'un loc ridicat. Insa nimeni altul nu mănâncă, când mănâncă el, și nici nu sunt puse alte mese, în afară de a sa. Cu toate acestea, principii lui și solii cari sunt trimiși la el, sunt ținuti să fie de față la prânzul său și să stea în picioare, de câte ori mănâncă, în fața lui chiar, și fiecăruia dintre ei, chiar dacă ar fi trei mii, le face daruri împăratul³⁾ și din felul de bucate noi un anume servitor al fiecăruia primește darul și îl duce la locuința stăpânului său. Pe lângă darul acesta pe care îl capătă în toate zilele, primește dela împărat merinde și proviziuni multe și mari. Iar acela care vine cu cinci cai primește provizie pentru 25 cai și pentru 35 oameni și, de aceea, se întâmplă adeseori că soli săraci amână cât

1. *Scarleto forrato*, scarletum sau scarlatum=coccus sau coccinus, numit și pannus coccinus, fr. escarlata; forratus, fr. fourré.

2. *Dalmatica*, Ducange, sub voce: vestis sic dicta quod in Dalmatia primum sit reperta, ut habet Isidorus, *Orig.* XIX 22. Dalmatica era o haină fără mâneci sau cu mâneci largi întrebuințată, ca ornament, de prelați.

3. *Li dăruște împăratul*: exeniat imperator. Exenium, exennium, idem quod xenium, donum, tributum sub nomine doni, la Ducange, sub voce.

pot timpul ca să se îmbogățească. Toți câți vin la numitul împărat ca să-l viziteze și ori decâte ori vin, sunt dăruiți de acesta cu mari daruri în bani și mătăsurii și aceasta se observă mai ales față de soli.

VIII

Și de oricâtă măreție ar fi acest împărat el este totuș tare nevolnic ca putere, pentrucă Grecii în general sunt niște afemeiați și nu-s de loc pricepuți în arme; sunt însă șireți și vicleni și, de aceea, dacă se întâmplă ca uneori să învingă, victoria aceasta a lor o dobândesc prin vr'o ticăloșie și viclenie. Toți sunt scismatici perfizi și din schisma lor pornesc toate schismele între celelalte națiuni scismatice, anume în Rasia, Serbia, Bulgaria, Ruthenia, Georgia și toate națiunile orientale cari invoacă numele lui Christ, exceptând pe Cyprioți și Armeni, între cari de asemenea sunt mulți schismatici. Căci patriarchul din Constantinopol este, în ce privește clerul, în fruntea tuturor ziselor regate în cele spirituale, după cum între catolici este papa, deși nu are atâta autoritate. Dar, fiindcă mai sus numitul împărat al Grecilor este un om mueratic și de nici o energie și fără pricepere în arme și de asemenea, fiindcă este foarte slăbit de Turci, de aceea timpul present ar fi nimerit ca împărăția însăși să fie cucerită de domnul Carol, ceea ce nici când altă dată poate nu se va mai întâmpla; deaceia Grecii și toți amintiții schismatici se tem grozav de trecerea pe aci a domnului Carol, fiindcă dacă cu ajutorul lui Dumnezeu ar trece, în felul în care lui îi se cade și îi place după credința tuturor¹⁾, în mai puțin de un an ar ocupa zisa împărăție și amintitele națiuni schismatice.

IX. [ALBANIA]

Urmează să vorbim despre *Albania* care este în imediată legătură cu Grecia din partea de miazăzi și este situată între Rasia și țara Despotului²⁾. Această Albanie este o regiune destul de întinsă și mare, având oameni foarte războinici, căci sunt foarte buni arcași și lăncieri. Toată această regiune este udată de patru fluvii

1. *Credința tuturor*: Carol de Valois avea reputațiunea de cel mai mare general din timpul său. Cf. Górká, *op. cit.* p. 25.

2. *Țara Despotului*. Despotatul Epirului.

mari, anume Ersenta ¹⁾, Mathia ²⁾, Scumpino ³⁾, Epasa ⁴⁾). Țara este producătoare de carne, brânză și lapte; în pâine și vin nu e prea bogată, totuși au puțin, mai ales nobilii. Nu au cetăți, castre, orașe, fortăreți și sate, ci locuiesc în corturi și se mișcă neconținut din loc în loc cu turmele și familiile lor ⁵⁾). Au totuși o singură cetate care se numește Duracium ⁶⁾ și este în stăpânirea Latinilor; din ea își procură haine și celelalte lucruri necesare. O parte din acest regat, împreună cu cetatea Duracenă amintită, o stăpânește acum principele din Tarent ⁷⁾, fiul regelui Siciliei și aceasta din liberă voință a proprietarilor de la țară cari, din cauza iubirii naturale ce o au față de Gallici, de bunăvoința lor și în mod liber, l-au primit ca domnitor ⁸⁾). Din Apulia și din cetatea Brundisium, într-o singură noapte se poate trece la Duracium și din Duracium se poate trece prin Albania în Grecia și în Constantinopol foarte ușor și bine, fără greutatea drumurilor și primejdia apelor. Acest drum îl făceau în vechime și împărații Romanilor, ca Julius Caesar, Octavianus Augustus și ceilalți împărați, căci este tare urât de a transporta o armată prea numeroasă, într'un timp atât de îndelungat pe apă și pe o atât de lungă cale. Amintitul regat al Albaniei, acum nu are nici un rege, iar teritoriul este împărțit între principii țării cari o guvernează și nu sunt dependenți de nimenea. Se numește însă această provincie Albania, fiindcă oamenii din această regiune se nasc cu părul alb. Câinii sunt aci de o mărime enormă și de atâta sălbătăcie că au răpus chiar și lei; de aceea și Plinius ne spune că Albanii au trimis lui Alexandru cel Mare un câine care a biruit în stadion un leu, un elefant și un taur. Ei au ochii albaștri și pupila azurie așa că văd mai bine noaptea decât ziua și de aceea sunt hoți mari și băjbăie noaptea ca și ziua ⁹⁾). Totuși se constată că sunt două

1. *Ersenta*, Arsen, fluviu în Albania ?

2. *Mathia*, Mate, Mati, azi Matja sau Mat.

3. *Scumpino*, Skumbi sau Tjerna.

4. *Epasa*, Apsos, azi poate Semenii.

5. *Familiile lor*. Este de sigur vorba nu atât despre nomadismul populației, cât despre transhumanța lor.

6. *Duracium*, Durazzo.

7. *Principele din Tarent*, adică Philipp de Tarent.

8. *Ca domnitor*. Despre această primire voluntară, vezi Gôrka, *op. cit.*, p. 26.

9. *Noaptea ca și ziua*. Aci, Anonymus face o confușiune între Albanii din Europa și Albanii din Asia, despre cari Isidorus Hispalensis, *Etym.* IX, 2, *Migne Patr. lat.* p. 334 ne spune: *Horum (Albanorum) glauca oculis, id est picta inest pupilla, adeo ut nocte plus quam die cernant.*

Albanii, una în Asia, care este lângă India și despre ea nu vorbim aci, a doua în Europa care depinde, de drept, de imperiul constantinopolitan și despre aceasta vorbim acum. Ea cuprinde în sine două provincii și anume Clisara ¹⁾ și Tumurist ²⁾. Pe lângă aceste două provincii mai are lângă sine și alte provincii, anume Cumania ³⁾, Stophanatum ⁴⁾, Polatum ⁵⁾, Debre ⁶⁾, cari provincii în adevăr sunt tributare acelorași Albanezi și oarecum sclave, fiindcă se ocupă cu agricultura și cultivă viile acelor și le servesc cele necesare pentru casele lor. Oamenii acestor provincii nu se mișcă din loc în loc, ca mai sus numiții Albanezi, ci au așezări stabile și orașe și nu sunt nici curați catolici, nici curați scismatici. Dacă totuși ar fi cine să le predice cuvântul lui Dumnezeu, s'ar face catolici curați, fiindcă din fire ei iubesc pe Latini, după cum s'a spus. Acești Albani au o limbă deosebită de Latini, Greci și Slavi, așa că nu se înțeleg de loc cu alte națiuni. Acestea spuse despre Albania, să fie îndeajuns.

X. [DESPRE REGATUL RASIEI].

După ce am aruncat o privire fugară asupra imperiului de Constantinopol și asupra Albaniei, să tratăm acum despre regatul Rasiei ⁷⁾ care se mărginește cu același imperiu și cu Albania, cu imperiul dinspre apus, cu Albania însă din spre miazăzi. Căci acest regat, anume al Rasiei are două părți; prima, care este principală, se numește Rasia, numită astfel după numele unui fluviu care o udă și care se cheamă Rasia. Această parte cuprinde trei provincii, anume Kelmia ⁸⁾, Diocla ⁹⁾, de unde s'a născut și împăratul Diocletian, și regiunea maritimă. Se numește însă această provincie regiune maritimă, fiindcă sunt cetăți și castre sau imediat deasupra

1. *Clisara*, azi *Clisura*.

2. *Tumurist*, *Tomor*, de aci și numele munților *Tomoritza*.

3. *Cumania*, *Cumanovo*, cetate ce își are numele de la *Cumani* cari au mai lăsat și alte nume în toponimia Peninsulei Balcanice. Cf. C. Jiricek, *Geschichte der Bulgaren*, p. 380.

4. *Stophanatum*. *Stephanaphana* (*Stophani fanum*) lângă via *Egnatia* cf. *Görka*, *op. cit.* p. 28.

5. *Polatum*, *Polatuni*, localitate din Albania nordică, lângă *Drin*.

6. *Debre*, *Devre*, *Diwra*, *Dibra*.

7. *Rasia*, sau *Rascia* este partea meridională a vechii Serbii. Numele provine de la castrul numit *Ras* și fluviul *Rasca*.

8. *Kelmia*. este o regiune din fosta Herțegovină.

9. *Diocla*, *Dioclea*, este o regiune din fostul Muntenegru.

mării sau sunt situate destul de aproape; regiunea este plăcută și bogată. În ea este metropola, cetatea Antibarenză care se zice *Antibarum* ¹⁾, fiindcă este situat în contra Barului, unde zace îngropat corpul fericitului Nicolae și din acest Bari într-o singură noapte pe mare se poate trece la *Antibarum*. *Antibarum* însă e departe de țărmul mării la mai puțin de o leghe. În această regiune maritimă locuitorii sunt catolici curați, ca și Latinii. Ceilalți însă din acest regat, precum și regele, sunt schismatici perfizi și de aceea persecută foarte mult pe numiți catolici și mai ales distrug bisericile Latinilor, le risipesc, atacă prelații și îi duc în robie și le fac mereu perchiziții și de aceea aceste biserici sunt sărace; pe lângă aceasta, fiindcă sunt schismatici, sunt și heretici foarte răi; de acești heretici sunt molestați cei cari fug în acele părți dinaintea inchișitorilor și de aceea, sunt mai răi față de creștini și de catolici. Această provincie e udată de un singur fluviu mare și navigabil, care se numește *Drinus*. Are în interior și un lac, în lățime 40 de leghii și de acea zisa regiune are foarte mult pește, fie din mare, fie din fluviu, fie din lac. Toate aceste provincii, împreună cu *Rasia*, care este cea de căpetenie, sunt în imediată apropiere de împărăția de *Constantinopol*.

XI

Partea a doua a acestui regat se chiamă *Servia*, numită astfel, după condiția poporului, fiindcă toți sunt de condiție de sclav. Ea cuprinde în sine trei provincii și anume *Bosnia* ²⁾, *Macia* ³⁾ și *Marcia* ⁴⁾. Această parte a regatului este situată lângă *Ungaria*, așa că nimic nu se găsește între ea și *Ungaria*. În afară de regiunea zisă maritimă, unde sunt șase cetăți, în întreg regatul sus amintit nu se găsește nici o cetate; cu toate acestea, sunt în el multe castre, fortărețe și sate mari, de câte trei sute și patru sute de case de lemn și de scânduri, zidite fără vre-o legătură. Acest regat are în abundență argint, plumb și fier: iar regele *Rasiei* are actualmente în regatul său și lângă regiunea maritimă, șapte mine de argint; de altfel zisul regat este bogat în pâine, carne și lapte, dar duce lipsă de vin și de pește; de obicei aci nu se bea vin, ci bere și lapte. Totuși,

1. *Antibarum*, Antivari.

2. *Bosnia*, Lat. *Bosona*, *Bossina*, azi *Bosna* și *Bosnia* din *Serbia*.

3. *Macia*, *Macva*, *Machow*, *Matscho*, regiunea dintre *Sava* și *Drin*.

4. *Marcia*, *Craina*.

regele și baronii beau vin din belșug, adus din regiunea maritimă. Oamenii din acest regat sunt înalți și de statură frumoasă, atât bărbații cât și femeile; bărbații însă nu sunt de loc viteji, căci unul singur, om voinic în mânăirea armelor, ar pune pe goană 50 din ei. Caii din acele părți, afară de foarte puține excepții, sunt mici ca mârtoagele¹⁾, totuși sunt tari, și iuți la fugă. Țara este udată de două fluvii mari anume de Narenta²⁾ și Bistrița³⁾. Pământul numitului regat pe alocurea este foarte muntos, dar în general pietros și având coline mici.

XII

În acest regat a fost totdeauna un singur rege, acum însă sunt doi regi, unul domnind în Rasia, și acesta este mai mare și se cheamă Uroș⁴⁾ — căci cu acest nume se cheamă toți regii Rasiei — al doilea se cheamă Ștefan⁵⁾ și acesta domnește în Serbia care este din partea din spre Ungaria. Căci ambii regi sunt frați din aceeași mamă, dar primogenitul este regele Serbiei Ștefan. Acesta după moartea tatălui său a domnit peste ambele părți ale regatului și peste tot regatul, doi ani. Într-o împrejurare însă, călărind pe un cal, a căzut și și-a rupt rău de tot un picior. Văzându-se pus în primejdie de moarte și fiindcă atunci era fără moștenitori, a lăsat domnia fratelui său mai mic care, pe atunci, se numea Mecolinus⁶⁾, acum însă îi zice Uroș. Unii totuși susțin că i-a dăruit regatul pur și simplu și a renunțat la domnia din mâinile sale; alții însă spun, și aceasta însuși regele Ștefan o mărturisește, că nu i l-a dăruit simplu, nici n'a renunțat la el, ci sub condiția că, dacă ar trăi, să i se restituie acest regat; dacă însă ar muri, atunci să păstreze el regatul. Dar fratele mai tânăr, intrând în posesia regatului, nu l-a mai restituit fratelui său, deși acesta s'a însămănătoșit, ci l-a reținut deja timp de 26 de ani, și chiar și acum îl deține, din care cauză s'a nă-

1. *Ca mârtoagele*. Roncinus sau runcinus, equus minor, gregarius fr. romcin, la Ducange, sub voce.

2. *Narentus*, Narenta, fluviu în Bosnia.

3. *Bistrița*. Numele însemnează fluviu repede; probabil e vorba de Drina sau Morava.

4. *Vrosius*, Ștefan Uroș II Milutin (1282—1321).

5. *Stephanus*. Ștefan Dragutin domnește (1276—1282 și în partea de nord până în 1316) cf. Górká, *opt. cit.*, p. 33.

6. *Mecolinus*, adică Milutin.

cut războiu și vrășmășie până în ziua de astăzi între acești frați. Numitul rege Stefan este un om drept și prin ținuta sa socotit de un mare sfânt, iubind pe catolici și îmbrățișându-i, căci are de soție pe fiica regelui Ungariei, sora reginei din Sicilia¹⁾. Cu aceasta are odrasle drăgălașe de ambele sexe, și n'a avut niciodată vr'o altă soție.

XIII

Însă regele Uroș care ocupă partea mai mare din regat, și domnește din spre Grecia, este un om viclean și mincinos. El nu păstrează nici un jurământ sau legământ, ori cât ar fi jurat pe evanghelie, pe corpul lui Cristos și pe moaștele sfinților, având, în același timp, o mulțime de soții, între cari ține acum pe fiica împăratului din Constantinopol²⁾. Dela aceasta are o mare țară în Grecia lângă Thesalonic. El n'are nici un fiu, afară numai de un bastard dela oarecare muiere de jos și o singură fată pe care a avut-o eu fiica regelui Ungariei, o soră a reginei din Sicilia³⁾, care a fost declarată și îmbrăcată călugăriță, timp de treizeci și patru de ani și închisă într'o mănăstire. Fiica aceasta a lui a fost căsătorită de două ori; de asemenea bastardul a avut două soții. Pe catolici îi persecută mult și are ură pe ei, totuși din cauza fricii de domnul Carol se străduiește să arate oarecare semne de devotament față de biserica romană, pentru ca biserica romană să împedice pe domnul Carol să nu-i declare războiu și, din aceeași cauză, de atâta vreme, caută prietenia domnului Carol. Dar, în realitate, totul este o fățarnicie și nimic nu va păstra din făgăduelile date decât terorizat de teroare. Căci se teme de domnul Carol din două motive, întâiul pentru regiunea maritimă, fiindcă toată armata zisului domn Carol trebuie ca să treacă prin țara acea și atunci, dacă ar voi, foarte ușor ar putea să ocupe întreaga țară, bună și bogată, și minele lui de argint și pe locuitorii din acea țară, fiindcă sunt catolici și se recunosc de Latini și ar voi-o bucuroși aceasta și, dacă ar pierde acest ținut ar pierde cea mai bună parte din regatul său. În al doilea rând, fiindcă zisul

1. *Sora reginei din Sicilia.* Catharina, fiica regelui Ungariei Ștefan al V, sora reginei Siciliei, Maria.

2. *Fiica împăratului din Constantinopol.* Simonis, fiica împăratului Andronic II și a Irinei de Montferrat.

3. *Zorica fiica lui Uroș al II din a treia căsătorie a sa cu Elisabeta, fiica regelui Ungariei Ștefan al V, soră a Mariei, regina Siciliei.*

regat al Rasiei este în imediata apropiere de Grecia și nu e departe de Thesalonie. Văzând că armata numitului domn Carol este aproape de el, și oarecum deasupra țării pe care o stăpânește, ca dotă dela împărat, și observând că el nu poate rezista aceleleași armate și că regatul său și țara sa este în pericol, cere pace și unire, deși, odată, când ar putea să o facă, să facă tocmai contrarul. Și, acestea spuse despre regatul Rasiei, pentru prezent să fie îndeajuns.

XIV. [DESPRE BULGARIA ȘI RUTHENIA].

Trebuie să vorbim acum de Bulgaria și Ruthenia cari se mărginesc cu Grecia din partea din spre miază noapte. *Bulgaria* este, ea singură, un mare imperiu în sine. Capitala însă a zisului imperiu este la Vidin ¹⁾, o cetate mare. Impărații acestui imperiu toți se numesc Cysmani ²⁾. Țara este foarte lată și întinsă și e plăcută, căci este udată de zece fluvii navigabile. Ea e plină de păduri și dumbrăvi încântătoare, având în abundență pâine, carne, pește, argint și aur și un negoț mare mai ales de ceară și mătase; aci sunt multe mine de argint, și fluviile toate duc nisip amestecat cu aur, din cari, din porunca împăratului, aurul se spală neconținut și se strânge. Prin mijlocul acestui imperiu trece fluviul Dunărea care așa de mult crește din cauza mulțimii apelor ce se varsă în el, că pe alocurea cuprinde în lățime un spațiu de 14 leghii. Inorogii, tigrii și castorii se găsesc în mare număr în această țară, care nu e nici prea păduroasă nici prea țeasă, pe alocurea totuși sunt munți foarte înalți și pământul este șesos. Odinioară acest imperiu aparținea imperiului de Constantinopol și chiar și acum ar trebui să-i aparțină, dacă împăratul ar fi puternic. Nu de mult însă regele Andrei al Ungariei și-a supus și acest imperiu și timp îndelungat a și fost sub stăpânirea regelui Ungariei. Clătinându-se însă Ungaria, Tătarii au

1. *Vidin*. După Târnova, cea mai importantă cetate din Bulgaria era Vidinul, Bononia Romanilor, Bodon numită de Unguri. Vidinul are o fortăreață mare și bine conservată, construită cu ziduri masive din pietre și cărămizi rămase din timpul Romanilor. Pe vremea aceasta, imperiul bulgar a început să se destrame și să-și piardă unitatea sa și deși împărat era Svetslav, în apus era domn Michael, despota Bulgarie, dominus de Vigdino cf. Jiricek, *Gesch. der Bulgaren* p. 288.

2. *Cysmani*. Tatăl despotului Michael se numea *Cysman*.

ocupat această împărăție și și-au făcut-o tributară¹⁾. Acuma este sclava Tătarilor, dând tribut, căci oamenii acelor țări, de obicei, nu sunt războinici, nici nu au deprinderea armelor.

XV

Lângă această împărăție se găsește și o a doua țară foarte mare care se numește *Ruthenia*, care de asemenea este situată lângă Grecia, de aceeași parte de miază noapte, ca și Bulgaria, totuși este deasupra Bulgariei. Și această țară se află în asemenea condițiuni, ca Bulgaria, și este udată de aceleași fluvii, decât că în locul împăratului are un duce, cel mai voinic dintre bărbați, care se numește Leo²⁾. Pe fiica acestui Leo a luat-o de soție acum regele Ungariei Carol³⁾. Această țară a fost înainte vreme sub imperiu⁴⁾, în urmă sub Ungaria, acuma însă este tributară Tătarilor, ca și Bulgaria. Toate aceste națiuni sunt schismatice, perfide, având aceeași limbă. Și e de notat aci că Ruthenii, Bulgarii, Serbii, Slavii, Bohemii, Polonii și Prusenii vorbesc una și aceeași limbă, anume cea slavonă, de unde rezultă că limba slavă este mai mare și mai răspândită de cât toate limbile lumii.

XVI

Din toate acestea se poate vedea că Bulgaria și Ruthenia și Rasia sunt situate între Grecia și Ungaria și, de aceea, dacă domnul Carol ar avea în stăpânire împărăția Grecilor, făcând o confederațiune cu regele Ungariei, același domn Carol, de o parte, și regele Ungariei, de cealaltă parte, ușor ar pune mâna și ar subjuga toate

1. *Tributură*. Invasia Tătarilor din 1285 s'a făcut deopotrivă și asupra Ungariei și asupra Bulgariei. Trecând Balcanii, au pustiit Thracia și Macedonia. Cu această împrejurare, păstorii valachi transhumanți ori nomadizanti, fiind bănuți că ar putea să se alipească de Tătari, au fost colonizați în mare număr, în Asia. Transportarea lor însă, făcându-se pe o iarnă grozavă, foarte mulți din ei au căzut jertfă. Cf. Jiricek, *Gesch. der Bulgaren*. p. 282.

2. *Leo*. Între anii 1270 și 1300 a fost duce al Galiciei Leo I, iar în anul 1308, a ajuns la conducerea țării nepotul acestuia, Leo al II-lea, la Górká, *op. cit.*, p. 40.

3. *Regele Ungariei Karulus*. Asupra explicării acestui fapt, redat inexact de Anonymus, vezi Górká, *op. cit.* p. XXXV.

4. *Subt imperiu*, fie al Poloniei fi e al Romano-germanilor din Așus.

acele națiuni schismatice și barbare cari dețin ca posesori fără drept niște regate atât de bogate și de încântătoare. Și, admițând că același domn Carol nu ar avea în stăpânire zisul imperiu al Grecilor, în întregimea sa, el însuși, pe de o parte, și numitul rege al Ungariei, pe de altă parte, ar putea să ocupe imperiul amintit și toate națiunile amintite; căci regele Carol, fratele sfântului Ludovic, tatăl regelui Siciliei, fiindcă râvnia după imperiul Constantinopolitan și, prin urmare, ușor putea să ocupe, toate națiunile amintite s'a lagat într'o foarte puternică legătură cu regele Ungariei¹), pentru că a primit pe fiica aceluia pentru fiul său și pe fiica sa a dat-o fiului aceluia, pentruca, din două părți, zisului imperiu și națiunilor amintite, cari ușor ar putea fi ocupate, să li se declare război; și nici n'ar fi acum un prilej mai bun și mai ușor de a ajunge și de a subjugă zisa împărăție și națiunile amintite, decât acesta, cu condiția totuși ca să fie pace în amintitul regat al Ungariei²).

XVII. [UNGARIA].

După aceste provincii, trebuie să tratăm în cele următoare despre *Ungaria* care este mai aproape de apus. Și este de însemnat că regatul Ungariei odinioară nu se chema *Ungaria*, ci *Messia*³) și *Pannonia*⁴). *Messia* se numea în adevăr după produsul secerișului, căci este bogată în mult seceriș. *Pannonia* se numea după bogăția pâinii. Și aceasta este logic, căci din abundența secerișului, urmează abundența pâinii. De aceea, și despre fericitul Martin, care a fost din *Ungaria*, se vede în citirea dintâi: «Deci Martin s'a născut în orașul *Sabariei*, din *Pannonia*». *Pannonii* însă cari locuiau pe atunci în *Pannonia*, toți erau pastori ai Romanilor și aveau în fruntea lor zece

1. *Regele Ungariei*, Ștefan al V (1270—1272).

2. *Regat al Ungariei*. Carol Robert ajunge necontestat rege al Ungariei la 27 Nov. 1308. Textul acestui pasaj nu este destul de clar.

3. *Messia*, Etimologia acestui cuvânt o întâlnim mai întâi la S. Isid. Hispalensis, Episc. *Etymol.* XIV în Migne, *Patrol. lat.* LXXXII p. 506: *Messia* a *messium* proventus vocata, unde eam veteres *Cereris horreum nuncupabant*. — Și îi arată, în același timp, hotarele: *Haec autem ab Oriente Ostiis Danubii iungitur; ab Euro vero Thraciae, a Meridie Macedoniae, ab Occasu Histriae copulatur. Post Moesiam Pannonia est, inde Noricus...*

4. *Pannonia*, *Ibidem*, p. 507: *Pannonia ab Alpibus Poeninis est nuncupata, quibus ab Italia scernitur: regio viro fortis et solo lacta, duobus satis acribus fluviis Drabo Saboque vallata. Coniungitur autem cum Norico et Raetia, habens ab Oriente Moesiam, ab Euro Istriam.*

regi puternici în întreaga Messia și Pannonia ¹⁾. Slăbind însă imperiul Romanilor, au ieșit Ungurii din provincia Scithia și din marele regat care este dincolo de bălțile Meotide și s'au luptat în câmpul deschis care este între Sicambria ²⁾ și Alba Regală ³⁾ cu numiții

1. *În întreaga Moesia și Pannonia.* Despre existența acestor regate sau voievodate ori ducate, cum le numește Notariul anonim, nu avem alte indicii decât cele ce ni le dă, aci, Geograful acestei descrieri a Europei Orientale și cele ce le găsim în Cronica Anonimului secretar al regelui Bela.

Notă răspuns. Urmele Românilor din Pannonia, studiate de altfel, destul de temeinic și cu multe amănunte, de d. N. Drăgan, în cartea sa *Românii în veacurile IX—XIV*, și constatate și de noi, înaintea D-sale, în două articole publicate în ziarul «Universul», au dat prilej profesorului dela Cluj ca, — în loc să se bucure, cum ar fi fost firesc, că și alții se preocupă de aceleași probleme, — să se năpustească asupra noastră într'un ton puțin obicinuit oamenilor de știință, pentru motivul că i-am fi încălcat dreptul de prioritate.

Pornind *ab irato*, d. N. Drăgan, în primul rând, nu ține seamă că un articol de ziar nici nu urmărește aceleași scopuri, nici nu poate avea aceeași documentare ca un articol de revistă sau ca o carte. În al doilea rând, uită că chiar D-sa a susținut și susține, ceea ce ne impută nouă, că Olaszi nu trebuie să fie numai decât Italieni, ci pot fi și Români.

Dovezi: În *Toponimie și istorie*, p. 239 D-sa ne spune: «Numirea Olaszfalva, atestată la 1289 pentru Váradolaszi (rom. Olosig), ca și Érolaszi (rom. Olăsăg), atestată la 1354 și 1552, și numele Olaszi, lângă pâraul Gyepes, dovedește existența Românilor în acele părți. Deși ar putea fi vorba și de Italieni, cum crede Györffy, mai curând însă trebuie să ne gândim la Romanii orientali, numiți și Vlahi, la «Români»... Diferențierea acestor două forme ungurești, oláh și olasz, pentru a numi două popoare deosebite, nu s'a putut face dintr'odată».

Dar, și în cartea din urmă, în *Românii în veacurile IX—XIV*, la pag. 138 d. N. Drăgan ne spune: «De populație românească în aceste părți ar putea să ne vorbească și *Oloszka*»... la p. 221: «După părerea lui Adolf Pechány, *A magyarországi tótok*, p. 28: populație de origine românească indică și numele *Kis și Nagy-Olaszi*»... la p. 351 ne citează *nagy olaszka* = oláh virág... la p. 213: «În Zölyom ar putea fi românești numai Valaszka, ung. *Olaszka*»... la p. 590, citează «*Olestelec* din Odorheiu din ung. *Olasztelek*».

Ori poate se va fi supărat d. N. Drăgan, fiindcă ne-am manifestat, altădată, neîncrederea, poate nejustificată, în afirmația, pe care o face și acum în cartea sa, p. 43, că «numele lui Kocel (fiul principelui Priwina din Pannonia), după toată probabilitatea, este de origine romanică, poate chiar românească», și că, p. 81 «Kocel poate fi un corespondent al românescului cățel»?

În orice caz, deocamdată constatăm numai atât că d. N. Drăgan și-a uitat de povata lui Tacitus: *sine ira et studio*.

2. *Sicambria* este Aquincum al Romanilor, Buda de astăzi. Localitatea Sicambria o mai găsim amintită și în cronica lui Simon de Keza. Cf. A. Eckhardt, *Sicambria* în *Rev. des étud. hongr.* VI a 1928 p. 166.

3. *Alba Regală*, fosta capitală a regilor Arpadieni, Székesfehérvár, germ. Stuhlweissenburg.

zece regi și puseră stăpânire pe ei și ca semn al victoriei, ridicară aci, pentru veșnicie, o piatră de marmoră foarte mare pe care este scrisă această victorie a lor; ea dăinuște până în ziua de astăzi ¹⁾. Și după dobândirea acestei victorii, pe cel care era cel mai puternic dintre cei șapte duci cari plecaseră din Scithia, îl aleseră în unanimitate și-l făcură peste ei rege și luară în stăpânire toată țara și locuiră în ea și de atunci de cătră Unguri, cari cu alt nume se chiamă Huni ²⁾, întreagă țara s'a numit Ungaria. Acest regat are provincii și ducate mari, dintre cari prima este Posonium ³⁾, a doua Trenciniu ⁴⁾, a treia Zips ⁵⁾, a patra Cungolibso ⁶⁾, a cincea Hunga ⁷⁾, a șasea Malamors ⁸⁾, a șaptea Sylac ⁹⁾, a opta partea Transilvană, a noua Siculi ¹⁰⁾, a zecea Sicuriste ¹¹⁾, a unsprezecea zeuriuensă ¹²⁾, a douăsprezecea Sirinia ¹³⁾, a treisprezecea Marcia ¹⁴⁾, a patrusprezecea Simpronium ¹⁵⁾, a cincisprezecea Crovacia ¹⁶⁾, a șasesprezecea Dalmatia. Căci aceste provincii sunt cât niște regate, în mărime, și de aceea regatul Ungariei este unul dintre cele mai mari regate din lume, în ce privește întinderea sa de pământ. În general se spune că era în lungime de o cale de 40 de zile și tot de atâtea în lățime. Această țară este plină de pești și foarte roditoare în pâine, vin, carne, aur și argint; mulțimea de pești întrece aproape toate regatele, în afară de Norvegia, unde peștii se mănâncă ca pâinea sau în

1) *Până în ziua de astăzi*. Despre statua de marmoră ridicată cu ocazia victoriei Ungurilor împotriva principatelor romane ne amintește și cronicarul Simon de Keza.

2) *Se chiamă Huni*. Când Anonimul nostru și-a scris Geografia sa, teoria despre originea hunică a Ungurilor își făcuse deja intrarea în istoria Maghiarilor sau, cu alte cuvinte, că Anonimul geograf cunoștea *Gesta Hungarorum*, compuse sub Ladislau al IV-a Cumanul.

3) *Posonium*, comitatul sau județul, Pozson, Bratislava, Pressburg. Dăm identificările localităților după Gôrka, *op. cit.* p. 45.

4) *Trenciniu*, com. Trencsen.

5) *Zips*, com. Szepes, Spiz.

6) *Cungolibso*, com. Lipto, Liptau.

7) *Hunga*, com. Ung, Ungh.

8) *Malamors*, com. Maramureș.

9) *Sylac*, com. Sălaj, Szilagy.

10) *Siculi*, Sicilia, țara Secuilor.

11) *Sicuriste*, Securisca, lângă Nicopole.

12) *Zeuriuenses*, Banatul Severinului.

13) *Sirinia*, Sirmium, Srem.

14) *Marcia*, Banatul Macvia, Macva.

15) *Simpronium*, Sopron, Oedenburg.

16) *Crovacia*, Croația.

lor de pâine. Pământul este în general șes, având amestecate coline mici; pe alocurea, are totuși munți foarte înalți; în părțile transilvane sunt foarte mari munți de sare și din ei se scobește sarea ca piatra și este dusă în întregul regat și în toate regatele dimprejur.

XVIII

Ungaria se împarte în două părți și anume în *partea transilvană* și în *partea dunăreană*. Și, se numește parte transilvană acea care este despărțită de partea dunăreană printr'o pădure ce ține o cale de patru zile. Partea danubială este udată prin mijloc de faimosul fluviu numit Dunărea, care este din cele mai mari fluvii din lumea întreagă, foarte bogat în tot felul de pești și curge spre răsărit. Ea este udată și de alte fluvii, cari sunt aproape egal de mari ca și Dunărea și anume Drava ¹⁾, Sava ²⁾, Tisa ³⁾, Vaag, Culpa, Raba, Anradul ⁴⁾, Buga ⁵⁾, Lobretul ⁶⁾, Lucarta ⁷⁾. Toate aceste fluvii sunt navigabile și tare bogate în pești, ca și în moruni, cari sunt cei mai mari și mai delicați pești, în nisetri, ștuci și alți pești, ca mrețele și alții. Și partea transilvană este udată de foarte mar fluvii navigabile, pe cari este dusă sarea în corăbii mari, în tot regatul, și în alte regate vecine și anume Vișeu ⁸⁾, Thecu ⁹⁾, Thalabintul ¹⁰⁾, Tisa ¹¹⁾, Siretul ¹²⁾, Prutul ¹³⁾, Lapis ¹⁴⁾, Someșul ¹⁵⁾, Arieșul ¹⁶⁾, Mureșul ¹⁷⁾, Bistrița ¹⁸⁾. Aproape majoritatea acestor fluvii duc în nășipul lor aur și de aceea în Ungaria în totdeauna s'a spălat și s'a

1) *Draua*, Drava. Dăm identificarea riurilor după Górká, *op. cit.* p. 47.

2) *Zaua*, Sava.

3) *Tiscia*, Tisa.

4) *Anrad*, Hernad?

5) *Buga*, Bega.

6) *Lobret*, Laborcz.

7) *Lucarta*, Latorcza?

8) *Visic*, Vișeu.

9) *Thecu*, Tarac?

10) *Thalabint*, Talabor.

11) *Thiscia*, Tisa.

12) *Soget*, Seretul.

13) *Purut*, Prutul.

14) *Lapis* Lăpușul.

15) *Sconus*, Someșul?

16) *Aragas*, Arieșul, Aranyos.

17) *Morus*, Mureșul.

18) *Bistrița*, Bistrița, jud. Năsăud.

strâns aurul de principii și oamenii nobili, cari trăesc lângă zisele fluvii. Și aceste fluvii conțin în abundență pește.

XIX

În afară de Buda, unde se află capitala regatului și care este cea mai mare dintre cetăți, de Strigoni¹⁾, unde este arhiepiscopia de Strigoni²⁾, unde este episcopia jauriensă, Zagrab³⁾, unde este episcopia de Zagrab, Vesprimul⁴⁾, unde este episcopia de Vesprim, Cinci biserici unde este episcopia de Cinci-biserici⁵⁾, Alba Iulia⁶⁾, unde este episcopia transilvană, Terna⁷⁾, Pojon⁸⁾, și Baia⁹⁾, nu sunt alte cetăți în întreaga Ungarie, pe lângă cele cinci, lângă mare, în Dalmația. Totuși se găsesc în zisul regat multe orașe, castre și fortărețe și nenumărate sate, dar, cu toate acestea, se pare că regatul este cu totul deșert, față de mărimea lui. Mai sunt și alte două arhiepiscopate în regatul Ungariei, anume cel din Calocia¹⁰⁾ în interiorul Ungariei și cel dela Spalato¹¹⁾, care este în Dalmatia, lângă mare.

XX

În general oamenii sunt mici și negri și cam uscățivi¹²⁾ și foarte războinici, mânuind tot felul de arme; sunt mai ales foarte buni arcași. De obicei au cai mici, deși, de altfel, foarte tari și sprinteni. Totuși, principii și nobilii au cai mari și frumoși. Poporul Ungariei e foarte cucernic și catolic, principii însă și nobilii sunt grozav de cruzi. Zișii principii sunt tare puternici, căci unii din ei pot să adune 10.000 de soldați, alții însă 5.000, iar cei cari pot mai

1) *Strigonium*, Esztergon, Gran.

2) *Iaurinum*, Arrabona, Győr, Raab.

3) *Zagrabia*, Záhreb, Agram.

4) *Vesprimium*, Veszprém.

5) *Cinci Biserici*, Pecs ,germ. Fünf-Kirchen.

6) *Alba Iulia*, Alba Iulia, Belgrad, Karlsburg.

7) *Tirna*, Tirnau, Nagy Szombat.

8) *Posonium*, Bratislava, Pojon.

9) *Baia*, Baia.

10) *Calocia*, Kalocsa, lângă Dunăre.

11) *Spalatum*, Spalato, Split în Dalmația.

12) Cf. Otto din Freising, *Gesta Friderici I*, 32: Sunt autem predicti Ungari facie tetri, profundis oculis, statura humiles.

puțin, 2.000. Oricine e ținut să urmeze pe rege oriunde acesta ar fi voit, împreună cu toată ginta sa, fără vr'o soldă, și ori cât timp i-ar fi plăcut regelui, chiar și zece ani. Toate localitățile pe unde ei trec le devastează, de aceea, regele, ori cât ar vrea, și, pentru cât timp ar vrea, poate să ducă cu sine 100.000 de soldați. Regii însă mai nici odată nu rămân în cetăți, ci în câmp, principii însă și persoanele, care sunt la țară, sunt ținuți să-i servească cu cele necesare.

XXI

În Ungaria sunt cinci ducate. Primogenitul regelui, trebuie să aibă și să domnească după tatăl său. Al doilea născut, primul ducat, al treilea născut al doilea ducat ¹⁾ și astfel fie care. Toate ducatele sau banatele, după tradiția ungară, le posedă regele, ca să le dea nobililor și să le ia din nou dela ei și să le dea altora, după bunul său plac. În afară de aceștia, sunt persoane oficiale palatinul și magister tarnicorum; palatin este acela care este în fruntea justiției din întreaga țară. Al doilea după rege, magistrul tarnicilor, se numește acela care este peste dări. E de notat că regele Ungariei nu strânge nici un tesaur, ci tot ce are cheltuește cu baronii săi și cu delegații, iar baronii toate ale lor la cheltuesc cu regele. Ungaria este mărginită din partea de răsărit în Rasia, Bulgaria și Rutenia, cari sunt la mijloc între acest regat și Grecia, după cum s'a spus. Din partea de miazăzi este înconjurată de marea adriatică, care este alături de Apulia, Abruzium și Marcia; din spre apus este înconjurată de Germania și Boemia, din spre miază noapte însă de Polonia și Tătari ²⁾.

XXII

Este de însemnat aci că, încă nu sunt trei sute de ani, de când Ungurii au fost convertiți la credința creștină de sfântul Ștefan, regele lor, al cărui fiu, de asemeni a fost canonizat, regele Emeric ³⁾.

1) *Al doilea ducat*. Faptul nu poate fi exact pentru al doilea fiu. Cf. Deér, *Ungarn in der Descriptio Europæ Orientalis*, în *Mitteil. des öst. Inst. f. Geschichtsforschung*, 1931, p. 20.

2) *Tătari* adică Rutheni, cari erau tributari Tătarilor.

3) *Regele Emeric*. Regele Ungariei Ștefan I și fiul său Emeric au fost canonizați în anul 1083.

În urmă au mai fost sanctificați, din familia sa, regele Sf. Ladislau, și sfânta Elisabeta, sora domnitorului Bela, regele aceluiași regat. Pe sora uterină însă a acestei Sfinte Elisabeta și a regelui domnitor, numit Bela, a luat-o în căsătorie Iacob regele Aragoniei, cu care a avut ca fii, pe Petru, cândva regele Aragoniei, Iacob, regele Majoricanilor și pe regina Franciei, Isabella. Din numitul domn, rege al Ungariei, Bela, s'au născut doi fii și anume regele Ștefan și fecioara Margareta, a cărei canonizare se cere acum. De unde rezultă că zisul rege Ștefan și fata Margareta, sora sa, au fost ai doilea frați, după tată, ai reginei Franciei, Isabella. Din aceasta încă mai rezultă, că vestitul rege al Francilor este nepotul acelorași. Iar din numitul rege Ștefan s'a născut un singur fiu, Ladislau, care în urmă a ocupat domnia după tatăl său și a avut de soție pe sora regelui Carol de Sicilia ¹⁾. Dar cu ea n'a putut avea urmași, de aceea a murit fără moștenitori. Din același rege s'au născut și trei fete, dintre cari pe cea mai mare a luat-o împăratul din Constantinopol, care domnește acum, dar, ea murind, a luat în căsătorie pe fiica Marchizului de Montferrat. A doua a dat-o regelui de acum al Siciliei. A treia regelui Serbiei Ștefan ²⁾. A patra a pus-o într'o mănăstire, unde zace corpul numitei fecioare Margareta, sora sa ³⁾ și unde a stat timp de 32 de ani. În urmă, aceasta s'a lepădat de călugărie și s'a măritat cu un oare care nobil din Boemia, iar după moartea acestuia a luat de bărbat pe regele Rasiei ⁴⁾ și cu care zisul rege al Rasiei are o fiică pe care ar voi să o dea domnului Carol sau fiului său. iar regele Ungariei, Ladislau, a murit fără urmași, după cum s'a spus. Toate surorile au fost măritate cu schismatici, în afară de regina Syciliei. De aceea, ea însăși fiind catolică, a rămas moștenitoarea regatului și a făcut donațiune zisul regat fiului ei primogenitul Carol, anume Martel, care murind, i-a urmat lui în domnie Karol Robert, fiul său, care acuma domnește în baza drepturilor amintite. Acestea să fie în deajuns despre Ungaria.

1) *Carol de Sicilia*. Vezi la Gôrka, *op. cit.*, p. 53, genealogia exactă ce ne-o dă după Anonimul geograf.

2) *Regelui Serbiei Ștefan*. Catherina măritată după Ștefan Dragutin, regele Serbiei.

3) *Sora sa*, adică a regelui Ștefan V.

4) *Regele Rasiei*. Elisabeta, fiica regelui Ștefan V, după ce a stat în mănăstire trei și doi de ani, a desbrăcat haina monachală și s'a căsătorit întâi cu un nobil din Boemia, Zavis de Rosenberg-Falkenstein, după moartea căruia s'a căsătorit. pentru a doua oară, cu Uroș II Milutin, regele Serbiei.

XXIII. [POLONIA].

Polonia se împarte în șase ducate, ai căror duci sunt puternici, ca și regii. Iată numele ducatelor: Cracoviensă ¹⁾, Opuliensă ²⁾, Bratislaviensă ³⁾, Glogoviensă ⁴⁾, Gnisnensă ⁵⁾ și Magoviensă ⁶⁾. Deși în vechime *Polonia* avea regi, totuși, de o sută de ani, e lipsită de regi. În anul însă dela nașterea Domnului 1290, și-au ales de rege pe ducele de Cracovia care a domnit trei ani și a murit fără vr'un fiu de sexul bărbătesc. A avut totuși o fiică pe care a luat-o de soție regele Boemiei și împreună cu ea a stăpânit regatul Poloniei. Dar murind numitul rege al Poloniei, pe acea doamnă regele Romanilor a dat-o de soție fiului său, al doilea născut ⁷⁾, și împreună cu ea tinde să aibă numitul regat al Poloniei, dar numiții duci se opun, fiindcă este o ură naturală între ei înșiși și Theutonici. Odiñoară, *Polonia* se numea *Wandalia* dela fluviul *Wandal* ⁸⁾. Aștia sunt *Wandalii* cari, devastând Italia și Africa, în timpul fericitului Augustin, s'au potolit numai în hotarele Spaniei. Țara este plină de pășuni, plină de păduri și foarte întinsă. Are bogăție de cereale, dar e lipsită de viță. Este udată de amintitul *Wandal*, de *Odera* ⁹⁾, *Nisa* ¹⁰⁾, *Bobera* ¹¹⁾ și *Magara* ¹²⁾; are mult pește și carne. Sunt în ea mine de argint și munți de sare. Sunt acolo tigrii, inorogi, castori și mulți cai neîmblânziți. Sunt cu toții catolici și pentru devotamentul ce au pentru biserica romană, ori ce casă e ținută să dea câte un dinar pentru biserica romană, și se numește dinarul Sf-lui Petru. Odiñoară toți Polonii mergeau tunși, ca cisterciensii convertiți, dar

1) *Cracoviensă*, Cracovia.

2) *Opuliensă*, Opeln, în Silezia.

3) *Bratislaviensă*, Vratislava, Breslau.

4) *Glogoviensă*, Glogau în Silezia.

5) *Gnisnensă*, Gnesna, Gnesen.

6) *Magoviensă*, Mazoviensă, Mazovia.

7) *Al doilea născut*, Rudolf, fiul lui Albert I. cf. Gôrka, *op. cit.*, p. VII și 56.

8) *Fluviul Vandal*. Vistula, Weichsel. După Sf. Isidor Hisp. *op. cit.*, IX 2, 96 numele de Vandali ar veni de la Vindilicus: Vindilicus amnis ab extremis Galliae erumpens, iuxta quem fluuium habitasse et ex eo traxisse nomen Vandali perhibentur.

9) *Odera*, Oder.

10) *Nisa*, Nissa, Neisse.

11) *Bobera*, Bobrane, Bober în Silezia.

12) *Magara*, Neidentificat de Gôrka, *op. cit.* p. 57.

acum unii încep să-și lase păr. Sunt destul de războinici și de o statură frumoasă. Acestea să fie de ajuns, în ce privește Polonia.

XXIV. [BOEMIA].

Boemia este un regat foarte bogat în argint și aur; de aceea are multe mine de acest fel. Ea cuprinde două părți, și anume *Boemia*, deja amintită, și *Pomerania*¹⁾. Principala cetate din regat e *Praga* care este situată în *Boemia*. Țara nu este mare, ca întindere, de aceea, nu se găsește nici în acel regat nici un arhiepiscopat. Căci se spune că odinioară *Boemia* nu era regat, ci ducat. Iar împăratul *Frideric*²⁾, nu cel din urmă *Frideric*, ci penultimul, a făcut pe ducele acelei țări de rege și *pincerna*³⁾ al regatului roman. Toți *Boemii* sunt mari și fini hoți. În general nu sunt războinici și nici regii nu sunt puternici, prin oamenii lor din regat, totuși sunt influenți, fiindcă cu marea lor bogăție de bani, pe care o au din minele de argint, închiriază mulți mercenari. Au din abundență cereale, dar sunt cu totul lipsiți de vin, afară de cel de import. Au, totuși, bere bună; vorbesc limba slavă în ambele părți ale provinciei, adică în *Boemia* și *Pomerania*. Și fiindcă numitul rege⁴⁾ al *Boemiei* a murit, fără moștenitor, de aceea regele *Romanilor*⁵⁾ vrea să ocupe acel regat pentru fiul său, dar baronii din regat îi se opun. Aceasta să fie deajuns, în ceea ce privește *Boemia*.

1) *Pomerania*, *Pomerania*. *Górka* observă greșala *Geografului* anonim care numește aci, în loc de *Moravia*, *Pomerania* care de fapt aparținea *Poloniei*.

2) *Impăratul Frideric*, *Frideric Barbarossa* (1152—1190), nu *Frideric II* (1220—1250) la *Górka*, *op. cit.* p. 58.

3) *Pincerna*, *Ducange*, *Gloss.* sub voce: *Pincerna* qui vinum convivis miscet.

4) *Numitul rege*: *Venceslau al III-lea*.

5) *Albert I*.

INDICELE NUMELOR PROPRII DIN TEXTUL LATIN

- Abruntium 32.
 Abydos 19.
 Achademia 18.
 Achaya 17, 18, 20.
 Achilles 17, 18.
 Acilles 19.
 Adriaticum 19, 32.
 Affrica, 13, 34.
 Agenor 13.
 Alba Iulia 31.
 Alba Regalis 29.
 Albani, Albanenses 23.
 Albania 14, 22, 23.
 Alexander 16, 22.
 Alpes 14.
 Andrauilla 18.
 Andreas 18, 27.
 Andronicus 16.
 Anrad 30.
 Antibarum, Antibarensis 24.
 Apolinus 17.
 Apulia 22, 32.
 Aragas 31.
 Aragones 33.
 Aristotilis 19.
 Armeni 22.
 Arvius 15.
 Asia, Asya, 13, 14, 15, 16, 23.
 Athenae, Atheniensis 18.
 Augustinus 34.
 Augustinus Octavianus, 22.
 Baia 31.
 Barium, Barum 24.
 Bela 33.
 Belgradensis 18.
 Bertus 34.
 Bistrice Serbica 25.
 Bistrice Ungarica 31.
 Bidunum, Budinum 27.
 Bisantium 15.
 Bitinia 14.
 Blachi 17.
 Blazi 17.
 Bober, Bobera 34.
 Boemia, Bohemia 32, 33, 34, 35.
 Boemii, Bohemii 28, 35.
 Bosna, Bosnia 24.
 Bratislaviensis 34.
 Brosius (=Urosius)
 Brundesima 22.
 Buda 31.
 Buga 30.
 Bulgari 15, 28.
 Bulgaria 14, 17, 21, 27, 28, 32.
 Bystrica, v. Bistrice.
 Caesar 22.
 Calcedonia, Calcedonensis 14.
 Cenodes 19.
 Centopolis 18.
 Chephalonia, v. Cephalonia 20.
 Choos 20.
 Chorintus, Corinthus 18.
 Chorintii 18.
 Ciprus, Cyprus, Cyprensses, 19, 21.
 Clarentia 18.
 Clisara, 23.

- Colocensis 31.
 Constantinopolis 15, 17, 18, 20, 22.
 Constantinopolitanus 13, 14, 15, 16, 18,
 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 33.
 Constantinus 15.
 Cracovia 34.
 Cracoviensis 34.
 Cretha 18.
 Crimantos 18.
 Croacia, Croatia 20, 30.
 Culpa 30.
 Cumani 15.
 Cumania 23.
 Cungolibso 29.
 Cyclades 19.
 Cyamani 27.
- Dalmacia, 20, 21, 30, 31.
 Danubialis 30.
 Danubius 14, 16, 27, 30.
 Debra 23.
 Delmi 20.
 Delos 19.
 Despotus 18, 20, 22.
 Dioclea, Dioclia 24.
 Draua 30.
 Drinus 24.
 Duracium, Duracena 22.
- Effesus 14.
 Ela 15.
 Eladia 18.
 Eladius 18.
 Elespontus, Elispontus 16, 19.
 Elisabeth 33.
 Epasa 22.
 Ephesus, Ephesii 14.
 Epirus 18.
 Ersenta 22.
 Europa, 13, 14, 23.
- Francia 33.
 Francus 33.
 Fredericus 35.
 Frigia 15.
- Galatha 15.
- Galathae 14.
 Galicia 14.
 Gallici 14, 18, 22.
 Gallus 14.
 Georgia 21.
 Glogovensia 34.
 Grecia 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 22,
 26, 27, 28, 32.
 Grecus 14, 19, 21, 22, 23, 28.
 Gridensis 18.
- Hanibal 14.
 Hellespontus, v. Elespontus.
 Hemericus 33.
 Hispania 34.
 Hospitalarii 19.
 Hunga 29.
 Huni 29.
- Iacobus 33.
 Ianuenses 16.
 Iaphet 15.
 Iauriensis 31.
 Iaurinum 31.
 India 23.
 Iohannes 14.
 Isabella, v. Ysabella.
 Istria, v. Ystria.
 Italia și Ytalia 19, 34.
 Iulius Cesar 22.
- Karia 15.
 Kartagina 14.
 Karulus, = Carolus 17, 22, 26, 27, 28,
 33, 34.
 Kelmia 24.
 Kurco 13.
- Lacedemonia 18.
 Ladislaus 33.
 Laodicia, Laudicea 14.
 Lapis 31.
 Latini 18, 22, 23, 24, 26.
 Leo 27.
 Libanus 13.
 Libdia 15.
 Lobret 30.

Lodewicus 28.
Lombardi-Lonbardi 18.
Lucarta 30.
Lucas 14.
Ludevicus, v. Lodewicus.

Macedonia, Machedonia 16, 17, 18.
Macedo 16.
Macia 24.
Magara 34.
Magoviensis 34.
Maiorici 33.
Malamors 29.
Marcia 24, 30, 32.
Mare Magnum 19.
Margareta 33.
Martinus 20.
Mate, Mathia 22.
Martellus 34.
Mecolimus 25.
Mediterraneum 16.
Melos 19.
Meotidae 29.
Messia 29.
Michael paleagius 16.
Michilene 19.
Minodimus 19.
Montis ferrati marcio 33.
Morea 18.
Morus 31.

Narenta 25.
Natolia 14.
Neupotasensis 18.
Nicholaus 24.
Nicomedia 14.
Nigropontus 18.
Nisa, Nissa 34.
Noe 15.
Norvegia 30.

Octavianus 23.
Odera 34.
Olimpus 16.
Opuliensis 34.
Orthogie, orthoya alias Delos 19. —

Pocolus 15.
Panonia 29.
Panioni 29.
Panphilia 15.
Panphilus 15.
Parion 19.
Parnaeus 17.
Patras 18.
Peloponensis 18.
Pergamos, Pergamum 14.
Petrus 34.
Philadelphia, Piladelphia 14.
Philippenses 16.
Philippis 16.
Pirus, 18.
Pitagoras 19.
Plinius
Polatum 23.
Poloni 28, 34.
Polonia 14, 32, 34
Pomorania 35.
Porforogenitus 15.
Posonium 29, 31.
Praga 35.
Propontis 16, 19.
Pruzeni 28.
Ptolomeus 19.
Purut 31.

Quinque ecclesiac 31.

Raab, Raba 30.
Rascia (=Rasia) 14, 17, 20, 21, 22, 23,
24, 25, 26, 28, 32, 33.
Rasenses 28.
Rodia 19.
Rodus 19.
Romana y5, 26.
Romani 14, 17, 22, 29, 34, 35..
Rucheni = Rutheni 15, 17, 28.
Ruchenia = Ruthenia 14, 21, 27, 28, 32..

Sabbaria 29.
Salona 20.
Sampnia 19.
Sardis 14, 19.
Sclavi 20, 23, 28.
Sconus 31.

Scumpino 32.
Senopi 16.
Servia 17, 20, 24, 25, 53.
Sfeptagoria 17.
Sibilla samia 19.
Sicambria 29.
Sicia 29.
Siculi 29.
Sicurrite 29.
Simpronium 30.
Sipis 29.
Sirinia 30.
Siuaricensis 18.
Soget 31.
Sophia 16.
Spalatensis 31.
Stephanus 25, 33.
Stophanatum 23.
Strigomum 31.
Strigoniensis 31.
Sytia Sicia
Sycilia, Sicilia 18, 22, 26, 28, 33.
Sylac 29.
Syria 19.

Tarentinus 22.
Tatari, Tartari 15, 16, 27, 28, 32.
Thalabint 31.
Thebana 18.
Thecu 31.
Theotonia 32.
Thesalia 17.
Thessalonica 17, 26.
Thessalonicensis 17.
Thesalus 17.
Thiatira 14.
Thiscia, Tiscia. 30, 31.
Thracia v. Tracia.
Thyatira, v. Thiatira.
Tirna 31.
Tiscia, v. Thiscia.
Trachia, v. Tracia 14, 15, 16, 17, 20.

Transilvana 29.
Transilvanus 30, 31.
Trapason, 16.
Tricinium 29.
Trogia 15.
Troia 19.
Tumurist 23.
Turci 15, 16, 22.
Tysia, v. Thiscia.

Ueneci, Veneți 18, 20.
Ueneeia, Venecia 20.
Ungari 17, 20, 29, 33.
Ungaria 14, 17, 24, 25, 26, 27, 28, 29,
30, 31, 32, 33, 34.
Urosius, 25, 26.

Vag, 30.
Valesius, v. Carolus.
Vandalus, Wandalus 34.
Vandalia, Wandalia 34.
Vesprimium, Vesprimum 31.
Vespriniensis 31.
Vindilicus
Vrosius, v. Urosius.
Vysic 31.

Xerces (Xerxes) 19.

Ypocras 20.
Ysabella 33.
Ysauria 15.
Ystria 20.
Ytalia, v. Italia.
Ytharia 19.

Zagrabia 31.
Zagrabiensis 31.
Zaua 30.
Zeurivensis 30.
Zyon 19.

C U P R I N S U L

	Pag.
<i>Introdúcere</i> — — — — —	5
I. Descriptio Europae Orientalis. Text latin: — —	13
Imperium Constantinopolitanum — — — —	13
Albania — — — — —	22
Rasia — — — — —	23
Bulgaria et Ruthenia — — — — —	27
Ungaria — — — — —	28
Polonia — — — — —	34
Boemia — — — — —	35
II. Traducerea. Text românese — — — —	37
<i>Indicele numelor proprii</i> — — — — —	65

B U C U R E Ş T I
TIPOGRAFIA «BUCOVINA», I. E. TOROUȚIU